

Nr 113

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande tjänstebostäderna för folkskolans lärare jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 253, s. 523—525 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1955, föreslagit riksdagen att till Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 5 500 000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t i propositionen nr 98, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1955, föreslagit riksdagen

att godkänna av departementschefen i sistnämnda statsrådsprotokoll förordade ändringar i fråga om *dels* skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder åt folkskolans lärare, *dels* lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad, *dels* tjänstebostads beskaffenhet m. m. i vissa hänseenden, *dels* hyressättningen för folkskolans tjänstebostäder, *dels ock* statsbidrag till anskaffande av dylika tjänstebostäder, samt

att medgiva, att under budgetåret 1955/56 må beviljas byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare med tillhoppa högst 6 000 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru Nilsson m. fl. (I: 314) och den andra inom andra kammaren av herr Onsjö m. fl. (II: 316), i vilka nemstälts

att riksdagen måtte besluta att de nya bestämmelser om högre byggnadsbidrag till tjänstebostäder för lärare som kan bli följden av Kungl. Maj:ts proposition till årets riksdag kommer att tillämpas med retroaktiv verkan för bostäder, som blivit föremål för Kungl. Maj:ts bidragsbeslut från och med 1 januari 1951, samt

att riksdagen måtte besluta att till Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor,

dels en inom första kammaren av herr *Sundvik* väckt motion (I: 416), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 98 måtte i Kungl. Maj:ts förslag vidtaga de ändringar, som föranledes av vad i motionen anförts,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Anderberg m. fl.* (I: 420) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.* (II: 525), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 98 måtte besluta

att bestämmelserna i § 52 folkskolestadgan angående skoldistrikts skyldighet att anskaffa tjänstebostäder erhåller en sådan ändrad lydelse, att därav framgår, att vid hyresmarknadens bestämmande jämväl kommun och kommunägt företag tillhöriga bostäder får medräknas, samt att hyresmarknadsområdets gränser utsträcker från två kilometer till ett avstånd av omkring fyra kilometer från skolan,

att i fråga om rätten att bibehålla en en gång anvisad tjänstebostad och om vad som skall förstås med anvisad bostad vidtages de justeringar, som föranledes av vad i motionen anförts,

att i fråga om hyressättningen denna anpassas till det av tjänstebostadsutredningen avgivna förslaget, samt

att i fråga om statsbidraget statsbidragsbeloppen och retroaktiviteten anpassas till det förslag, som avgivits av sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Fritiof Karlsson m. fl.* (I: 434) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Luttra *m. fl.* (II: 534), i vilka hemställts att riksdagen vid behandling av propositionen nr 98 måtte besluta,

att utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit i hyresgrupp 1 må utgå ett tilläggsbidrag med 4 000 kronor för tjänstebostad för ordinarie folkskollärare och med 2 000 kronor för tjänstebostad åt annan lärare samt att under budgetåret 1955/56 må beviljas ett byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare med tillhoppa högst 6 750 000 kronor,

att statsbidragsbeloppet icke må överstiga 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna,

att hyreshöjningen med 40 procent må gälla även beträffande sådana A-bostäder, som tagits i bruk före den 31 december 1950 men efter nämnda tidpunkt undergått sådan reparation och modernisering, att de kan jämföras med nybyggda bostäder, samt även beakta vad i motionen i övrigt anförts,

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Senander* väckt motion (II: 524), vari hemställts att riksdagen måtte besluta

att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i övrigt rörande tjänstebostäder för folkskolans lärare fastställa statsbidraget för sådan bostad åt ordinarie lärare till 27 000 kronor samt för bostad åt annan lärare till 20 000 kronor,

dock med en maximering av statsbidragen till 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna, samt

att medgiva att under budgetåret 1955/56 må beviljas byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare med tillhoppa 7 500 000 kronor.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena får utskottet — i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande — hänvisa till motionerna I: 416, I: 420, II: 316, II: 524 och II: 534.

Inledning

Vid höstsessionen av 1946 års riksdag beslöts en genomgripande nyreglering av bestämmelserna om folkskolans tjänstebostäder, med giltighet från och med den 1 juli 1947. Härvid infördes också för första gången statsbidrag till uppförande och reparation av dylika bostäder. Tjänstebostadshyrorna fastställdes sedermera genom beslut av 1947 års riksdag. De bestämmelser om tjänstebostäderna, som blev en följd av 1946—1947 års riksdagsbeslut, är i korthet följande. Skyldighet för vissa skoldistrikt att tillhandahålla tjänstebostäder åt folkskolans lärare återfinnes i 52 § folkskolestadgan. Angående lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad stadgas i 26 § avlöningsreglementet för folkskolan. I boställsordningen för folkskolans lärare av den 30 december 1946 (SFS 1946: 883) finnes bestämmelser rörande tjänstebostads belägenhet och beskaffenhet m. m. I boställsordningen har också intagits bestämmelserna om hyresbeloppen (hyresavdragen), medan skyldigheten för lärarna att erlagga hyra i form av avdrag på avlöningen stadgas i den nyssnämnda 26 § avlöningsreglementet. Statsbidrag till uppförande och reparation av tjänstebostad utgår enligt kungörelsen den 30 december 1946 (nr 887) angående statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare.

Vad statsbidragen på skolväsendets område beträffar har de senaste årens av löne- och prisnivåns höjningar betingade fluktuationer i kostnadsfördelningen mellan stat och kommun medfört upprepade krav på omprövning av bidragsgrunderna och därvid bland annat i fråga om bidragen till anskaffande av tjänstebostäder. Dessa krav föranledde Kungl. Maj:t att framlägga förslag till 1952 års riksdag om viss höjning av bland annat bidragen till tjänstebostäder i avvaktan på en översyn genom särskilda sakkunniga.

I anslutning härtill tillkallade departementschefen, med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande, den 10 april 1952 sex sakkunniga för omprövning av grunderna för bland annat statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare.

De sakkunniga — som antagit benämningen *sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område* — har den 15 oktober 1954 av-

givit betänkande och förslag rörande statsbidrag till anskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (SOU 1954: 27). Häröver har yttranden avgivits av skolöverstyrelsen, efter hörande av statens folkskolinspektörer, av länsstyrelserna i samtliga län, statskontoret, bostadsstyrelsen, 1952 års tjänstebostadsutredning och allmänna statsbidragsutredningen samt av svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund, varjämte Sveriges folkskolläraryrkesförbund, Sveriges folkskolläraryrkesförbund, Sveriges småskolläraryrkesförbund, Sveriges överläraryrkesförbund samt Sveriges allmänna organist- och kantorsförening inkommit med gemensamt yttrande.

Tjänstebostadsbeståndet

De sakkunniga har införskaffat och sammanställt en del statistiska uppgifter beträffande tjänstebostadsbeståndet vid utgången av vårterminen 1953. Av dessa uppgifter torde här få intagas följande.

Av nedanstående sammanställningar framgår antalet tjänstebostäder, fördelade på olika delar av riket och på respektive lärarkategorier (Tabell A) samt på hyresgrupper (Tabell B).

Tabell A				Tabell B	
Landsdel	Antal tjänstebostäder	Därav för		Hyresgrupp	Antal tjänstebostäder
		ord. folkskollärare	annan lärare		
Götaland	5 317	2 994	2 323	1	8 316
Svealand	2 818	1 588	1 230	2	1 765
Norrland	2 080	1 201	879	3	119
				4	15
				5	—
Summa	10 215	5 783	4 432		10 215

Antalet lärartjänster utgjorde enligt uppgift från skolöverstyrelsen 31 836 vid utgången av vårterminen 1953, varav 15 445 ordinarie folkskollärartjänster och 16 391 lärartjänster av annan kategori, d. v. s. »annan lärare». Om det procentuella förhållandet mellan antalet med tjänstebostäder försedda lärare och det totala antalet lärare beräknas, erhålles för landet i dess helhet till resultat att för 32 procent av lärartjänsterna i riket finns tjänstebostad. Tjänstebostadsprocenten för ordinarie folkskollärare utgör 37 och för annan lärare 27.

Då emellertid tjänstebostäder enligt gällande bestämmelser behöver finnas endast på skolorter utan hyresmarknad, synes den nu gjorda jämförelsen mellan antalet tjänstebostäder och det totala antalet lärartjänster icke ge en klar bild av tillgången på tjänstebostäder i förhållande till behovet. För att ernå ett i huvudsak rättvisande resultat, bör som jämförelseobjekt användas icke det totala antalet lärartjänster utan antalet sådana tjänster

i landsbygdsdistrikten. Antalet lärartjänster på landsbygden uppgick till sammanlagt 19 846, varav 10 098 för ordinarie folkskollärare och 9 748 för annan lärare. En jämförelse med nu angivna antal lärartjänster som grund ger till resultat en betydligt högre tjänstebostadsprocent, nämligen omkring 50. För de båda lärarkategorierna ordinarie folkskollärare och »annan lärare» skulle resultatet vid användande av detta beräkningsätt bliva 57 respektive 45 procent.

Antalet A-bostäder utgjorde vårterminen 1953 för ordinarie folkskollärare 2 736 eller 47 procent av hela antalet bostäder för dylika lärare. Motsvarande siffror för annan lärare var 1 234 respektive 28. Antalet C-bostäder åter uppgick till 1 473 eller 25 procent av hela antalet bostäder för ordinarie lärare samt till 1 956 eller 44 procent av antalet bostäder för annan lärare. Av samtliga tjänstebostäder utgjorde 39 procent A-bostäder, 28 procent B-bostäder och 33 procent C-bostäder. A-bostäderna utgjorde sålunda en större del än bostäder tillhörande någon av de övriga bostadsklasserna, då man ser till hela antalet tjänstebostäder liksom bostäder för enbart ordinarie folkskollärare, medan däremot antalet C-bostäder var störst, då det gäller annan lärare. För den sistnämnda kategorien av lärare var alltså bostadsstandarden lägst, så långt klassindelningen enligt 20 § boställsordningen kan anses giva representativt uttryck för tjänstebostädernas standard.

I enlighet med de förutsättningar, som nu råder beträffande skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostäder, har folkskolinspektörerna verkställt en bedömning av det totala antalet tjänstebostäder, som skulle vara erforderligt höstterminen 1958. Tjänstebostadsbehovet har därvid uppskattats till 7 846 för ordinarie folkskollärare och 5 229 för annan lärare eller totalt 13 075. Detta skulle vid jämförelse med antalet bostäder vid utgången av vårterminen 1953 innebära, att — om nu gällande bestämmelser ifråga om skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder bibehålles oförändrade — en ökning av omkring 2 050 tjänstebostäder för ordinarie folkskollärare och omkring 800 för annan lärare eller sammanlagt omkring 2 850 skulle vara erforderlig under femårsperioden fram till år 1958.

Skolväsendets beroende av lärarbostäder

Under detta avsnitt har *departementschefen* anfört följande.

I likhet med de sakkunniga anser jag tillkomsten av bostadsförsörjningslagen icke utesluta behovet av särskilda bestämmelser och åtgärder beträffande lärarnas bostadsfråga. Enligt min mening är tjänstebostäderna ännu så länge av stor betydelse för folkskolväsendet på landsbygden. Jag anser mig därför icke för närvarande kunna förorda en avveckling av tjänstebostadssystemet för folkskolans lärare men föreslår i det följande vissa åtgärder, som minskar behovet av dylika bostäder.

I olika sammanhang har under årens lopp framkommit, att förhållandena beträffande tjänstebostäderna för folkskolans lärare och de bestämmelser, som reglerar dessa förhållanden, icke är fullt tillfredsställande. Den av de sakkunniga verkställda utredningen visar detsamma. Tidpunkten för en revision av vissa av de nu gällande bestämmelserna om tjänstebostäderna torde sålunda vara inne. Det av de sakkunniga framlagda förslaget synes

mig vara väl motiverat och avvägt och därför lämpligt att i huvudsak läggas till grund för de ändringar, som bör vidtagas. Jag framlägger därför i det följande förslag i ämnet, i huvudsak grundade på det angivna sakkunnigbetänkandet och avsedda att genomföras från och med den 1 juli 1955.

Skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla lärarbostäder

Enligt 52 § folkskolestadgan åligger det skoldistrikt att åt lärare tillhandahålla tjänstebostad, som står i överensstämmelse med de i boställsordningen givna eller med stöd av densamma meddelade bestämmelserna, om på ort, varest skola är belägen, i skolans närmare omgivning icke finnes hyresmarknad för sådana bostäder. Boställsordningens 1 § 2 mom. stadgar, att varje bostad, som av skoldistriktet upplåtits till lärare vid av distriktet inrättad folk- eller småskola, är tjänstebostad under förutsättning, att bostaden enligt föreskrifterna i boställsordningen kan hänföras till någon av de i föreskrifterna angivna klasserna. Undantag från denna regel kan icke förekomma på grund av andra omständigheter än sådana, som äger samband med bostadens beskaffenhet.

Som av de nyss återgivna bestämmelserna framgår är sålunda för närvarande skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla lärare tjänstebostad knuten till begreppet »hyresmarknad». Detta begrepp har sedan länge varit omstritt, då det visat sig förenat med vissa svårigheter att i praktiken tillämpa detsamma. Av bestämmelserna torde ävenledes framgå, att skoldistrikt, som — oaktat att hyresmarknad enligt 52 § folkskolestadgan kan anses föreligga — uthyr bostad åt läraren, skall anses upplåta denna bostad åt honom som tjänstebostad och sålunda på för sådan bostad gällande villkor, om bostaden blott uppfyller boställsordningens krav. Gällande bestämmelser öppnar sålunda möjligheter för lärare att begära, att en av kommunen åt honom enligt vanliga hyresvillkor upplåten bostad skall förklaras såsom tjänstebostad. De kan sålunda utnyttjas av läraren i syfte att erhålla lägre hyra än som eljest skulle behöva erläggas å allmänna hyresmarknaden. Så har också skett i en del fall (jfr. t. ex. Regeringsrättens årsbok 1952 ref. 6 och 1954 not E 36). Mot bakgrunden av den mera aktiva bostadspolitik, som 1947 års bostadsförsörjningslag numera ger kommunerna möjlighet att bedriva, torde detta icke längre vara befogat, uttalar de sakkunniga. Mot begreppet hyresmarknad har även riktats den kritiken, att det icke anges på vad sätt man skall konstatera huruvida hyresmarknad finnes eller ej.

Efter att ha påtalat dessa nackdelar med det nuvarande systemet har *de sakkunniga* ansett sig böra ingå på en omprövning av hyresmarknadsbegreppet. Då denna omprövning emellertid icke lett till tillfredsställande resultat, har de sakkunniga i stället framlagt förslag om en annan metod för bestämmandet av skyldigheten för skoldistrikt att hålla tjänstebostäder för folkskolans lärare. Metoden skulle innebära upprättande av t ä t-

ortsförteckningar, d. v. s. förteckningar å skolorter, som är belägna inom bebyggelseområden (tätorter) av sådan karaktär, att skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad prövats icke böra föreligga. Härom anför de sakkunniga ytterligare följande.

Med skolort avses här icke ett administrativt område utan den plats, där skola är belägen. Vid upprättandet av sådana förteckningar skall man fästa mindre avseende vid, om hyresmarknad enligt gällande praxis förefinnes eller icke, och i stället beakta huruvida respektive bebyggelseområdes storlek och struktur m. m. gör det sannolikt, att läraren där kan erhålla bostad utan att tjänstebostad tillhandahålles. Lärarens möjligheter att få bostad skall därvid icke bedömas med hänsyn till dagens läge å bostadsmarknaden utan efter vad som normalt kan vara att påräkna. Bebyggelseområdets storlek, läge och struktur samt av kommunen visad vilja att lösa bostadsfrågan för kommunens invånare bör vara grunden för dess upptagande å tätortsförteckningen. Skolort bör få uppföras å förteckningen även då densamma är belägen utanför tätort men på högst fyra kilometers avstånd från dennas gräns. En särskild tätortsförteckning skall upprättas för varje inspektionsområde.

Frågan om vilka orter, som bör uppföras å tätortsförteckningarna, utvecklar de sakkunniga närmare genom följande uttalanden, som de sakkunniga benämner *anvisningar* för upprättande av förslag till tätortsförteckningar.

Till grund för övervägandena om vilka orter, som skall uppföras å tätortsförteckningarna, bör läggas de förteckningar å tätorter, vilka uppgjorts av statistiska centralbyrån i anslutning till bearbetningen av material från den senaste folkräkningen.

Med ledning av dessa förteckningar å tätorter bör folkskolinspektörerna — var och en för sitt inspektionsområde — uppgöra förslag till tätortsförteckningar och därvid beakta följande.

Samtliga städer och köpingar skall medtagas å tätortsförteckning. Detta utesluter emellertid inte, att tjänstebostäder i vissa fall kan erfordras i »icke-tätortsdelar» av en del städer och köpingar. Sådana delar skall då undantagas vid uppförande av staden eller köpingen å förslaget.

I fråga om övriga orter inom inspektionsområdet skall gälla, att tätorter med minst 900 invånare skall medtagas samt därutöver mindre orter, där svårigheter kan antagas icke uppkomma för lärare att erhålla bostad utan att tjänstebostad tillhandahålles. Vid prövningen, huruvida sådan mindre ort skall medtagas bör hänsyn icke tagas till dagens läge på bostadsmarknaden. Om det med hänsyn till ortens läge och struktur m. m. kan förutsättas finnas vilja och intresse från kommunala myndigheters sida att i stiftelseform eller annorledes, genom insatser för bildande av bostadsrättsförening av något slag eller genom att stödja enskilda initiativ medverka till att lärarpersonalen erhåller bostäder å öppna bostadsmarknaden, utgör detta ett skäl att medta orten å förslaget till tätortsförteckning, även om invånarantalet skulle vara relativt litet.

Det bör beaktas, att inte bara från varandra klart avgränsade tätortsbildningar finnes, utan ofta kan tätortsbildningarna vara mer eller mindre sammanhängande även i områdena utanför en större tätort. Det bör i dylika fall iakttas, att tätort, som kanske endast har några hundra invånare men

är belägen så nära annan tätort av liknande storlek, att orterna i fråga tillsammans är jämförbara med större tätorter, också kan uppföras å förteckningen tillsammans med den närbelägna tätorten.

När det gäller avstånd mellan skolan och ett någorlunda närbeläget tätortsområdes gräns, bör uppmärksammas, att ort, där skola är belägen och som icke fyller det i huvudregeln angivna kravet på tätort, ändock undantagsvis kan uppföras å tätortsförteckningen, om den är belägen på sådant avstånd från å förteckningen upptagen tätort, att restiden och sättet för förflyttningen mellan bostaden och skolan kan betraktas såsom rimliga ur lärarens synpunkt samt anordningen för skolans vidkommande kan anses godtagbar. Härvid bör förefintligheten av lämplig kommunikationsmöjlighet tillmätas avgörande betydelse.

Det bör emellertid också beaktas, att i vissa fall tätort, som har mera än 900 invånare, ändock inte bör upptagas å förteckningen på grund av ortens allmänna struktur. Det kan exempelvis förhålla sig så, att man i industri- och brukssamhällen med relativt stort invånarantal praktiskt taget endast har egnahemsbebyggelse med enfamiljshus och så gott som helt saknar bebyggelse med hyreshus. I sådant fall kan möjligheter för lärare att få bostad å allmänna bostadsmarknaden vara obefintliga trots ortens storlek. Orten bör därför icke medtagas å förteckningen. Detsamma kan gälla för t. ex. ett brukssamhälle, där bruket håller bostäder för sina anställda men andra bostäder — bortsett kanske från egna hem av enfamiljstyp — saknas. Det nu angivna undantaget skall dock ej gälla beträffande tätorter av nu nämnd karaktär, därest kommunen ordnar lärarens bostad på allmänna bostadsmarknaden. I sådana fall gäller alltså huvudregeln, och tätorten medtages i vanlig ordning i förteckningen.

I god tid före femårsperiods utgång bör Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts förordnande, skolöverstyrelsen med ledning av vunna erfarenheter utfärda anvisningar om vad som skall beaktas vid revision av de tätortsförteckningar, som gäller för löpande period.

Beträffande det administrativa förfarandet vid tätortsförteckningarnas upprättande m. m. föreslår de sakkunniga följande.

Då tätortsförteckningarna skall vara representativa för de verkliga förhållandena och alltså bygga på ingående kännedom om de olika skolorterna, bör det ankomma på folkskolinspektörerna att uppgöra förslag till förteckningar. Dessa bör av inspektörerna överlämnas till vederbörlig länsstyrelse, som bör bereda kommuner och lärare tillfälle att inom viss tid inkomma med eventuella erinringar mot desamma. Efter denna tids utgång skall länsstyrelsen pröva förslagen och de däröver avgivna yttrandena och fastställa tätortsförteckning att gälla för de följande fem kalenderåren. Över länsstyrelses beslut i dessa ärenden må besvär anföras hos Kungl. Maj:t (i ecklesiastikdepartementet) av kommuner och lärare.

De fastställda tätortsförteckningarna bör intagas i länskungörelserna och även på annat sätt bringas till kommunernas och lärarnas kännedom.

Vidkommande sådana ändringar, som undantagsvis må göras under löpande giltighetstid, uttalar de sakkunniga följande.

Om en ort, som icke är upptagen å förteckningen under femårsperioden på grund av tillkomsten av en industri eller andra särskilda omständigheter så väsentligt ändrat karaktär, att orten, därest revision av tätortsförteckningen varit förestående, uppenbarligen skulle komma att uppföras

å förteckningen, bör kommunen i fråga kunna omedelbart bli befriad från skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostad åt lärare genom att nyanskaffa tjänstebostad. Ansökan härom bör ingivas till folkskolinspektören. Denne bör med eget yttrande översända den till länsstyrelsen, som bör bereda lärarna tillfälle att inom viss angiven tid inkomma med eventuella erinringar. Därefter skall länsstyrelsen avgöra ärendet. Den omständigheten att ort på detta sätt befrias från tjänstebostadsskyldighet skall icke inverka på kringliggande skolorters ställning i tjänstebostadshänseende under den löpande femårsperioden.

Undantagsvis kan å ort, som är uppförd i tätortsförteckningen och alltså befriad från att tillhandahålla tjänstebostad åt lärare, kommunen av särskild anledning — t. ex. att skolväsendet i kommunen skall centraliseras och lärarna i samband därmed måste företaga flyttning från sina hittillsvarande bostäder i närheten av de skolor, som skall nedläggas, och att lämpliga bostäder icke kan beräknas stå till förfogande för dem i den nya centralskolans närhet — vilja uppföra tjänstebostäder för lärarna i fråga eller vissa av dem. I sådant fall bör Kungl. Maj:t kunna pröva framställning från kommunen om rätt för denna att — utan hinder av att orten i fråga är upptagen i tätortsförteckningen — komma i åtnjutande av fastställt statsbidrag för uppförande av tjänstebostäder för dessa lärare. Sådan framställning bör ingivas via folkskolinspektören, länsstyrelsen och skolöverstyrelsen, vilka myndigheter skall avgiva utlåtande över framställningen och därvid till- eller avstyrka densamma. De sakkunniga förutsätter, att dylikt medgivande icke skall komma att lämnas annat än i särskilda undantagsfall.

Slutligen har de sakkunniga som bilaga till betänkandet fogat preliminära förslag till tätortsförteckningar för de olika inspektionsområdena i samtliga län. Dessa förslag har sammanställts med ledning av från vederbörande folkskolinspektörer infordrade uppgifter. Enligt de sakkunnigas mening torde, därest beslut i huvudsaklig överensstämmelse med av dem nu redovisade riktlinjer fattas, dessa förslag kunna överlämnas till länsstyrelserna för behandling i den ordning, de sakkunniga förordat. De sakkunnigas preliminära förslag till tätortsförteckningar har fogats såsom bilaga till ovannämnda statsrådsprotokoll för den 25 februari 1955.

Departementschefen har anfört följande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgått kan de bestämmelser, vilka nu reglerar skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla lärarbostäder, knappast betecknas som fullt tillfredsställande. Erfarenheten har visat, att de i vissa fall givit upphov till meningsskiljaktigheter mellan kommuner och lärare. De sakkunniga har därför framlagt förslag om en annan metod för bestämmande av skoldistrikts tjänstebostadsskyldighet. Denna metod innebär, att förteckningar över orter, där sådan skyldighet provas icke skola föreligga — s. k. tätortsförteckningar — upprättas. Härigenom skulle enligt de sakkunnigas mening förenämnda meningsskiljaktigheter komma att minska i antal och i varje fall koncentreras till tidpunkterna för upprättande av nya förteckningar.

De flesta remissmyndigheterna har godtagit de sakkunnigas förevarande förslag; vissa myndigheter dock under uttryckligt betonande av förslaget

provisoriska karaktär. För egen del har jag också blivit övertygad om lämpligheten av att de sakkunnigas förslag nu genomföres. Visserligen kommer det säkerligen i en hel del fall att bli svårt att avgöra, om en viss ort bör upptagas på tätortsförteckning eller ej. De sakkunniga har emellertid sökt minska dessa svårigheter på olika sätt. Dels har de föreslagit ett administrativt förfarande som innebär, att folkskolinspektörerna skall upprätta förslag till tätortsförteckningar och att länsstyrelserna skall bereda vederbörande kommuner och lärare tillfälle att inkomma med eventuella erinringar mot förslagen, innan länsstyrelserna beslutar i ämnet. Detta synes mig lämpligt; jag vill endast framhålla att enligt min mening folkskolinspektörerna också bör ha överläggningar med kommunerna och lärarna innan förslagen utformas. Vidare har de sakkunniga angivit vissa anvisningar för upprättandet av tätortsförteckningarna. Dessa anvisningar är relativt utförliga och synes mig ägnade att underlätta prövningen av tveksamma fall. Emellertid kan jag icke helt dela de sakkunnigas uppfattning i alla hänseenden. Sålunda vill jag icke i lika hög grad som de sakkunniga binda de myndigheter, som skall upprätta tätortsförteckningarna, genom en huvudregel att tätorter med minst 900 invånare skall medtagas på förteckningarna. Det angivna invånarantalet bör tjäna till ledning men icke betraktas som någon bindande regel. Jag kan vidare ej nu medverka till ett genomförande av de sakkunnigas förslag, att det avstånd från skolan, inom vilket hyresmarknadsort eller tätort skall finnas för att skoldistriktet skall vara befriat från skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad utsträcker från hittills tillämpade två kilometer till fyra kilometer. Däremot kan jag förorda, att man i fortsättningen fäster större vikt vid kommunikationsförhållandena mellan bostaden och skolan, så att om dessa är särskilt lämpliga man kan bortse från om det angivna avståndet är mer än två kilometer.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning om att det är skäligt att befria en kommun från skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder, om det finns vilja och intresse hos de kommunala myndigheterna att medverka till att lärarpersonalen erhåller bostäder i öppna marknaden. I likhet med vissa remissmyndigheter vill jag emellertid betona, att dylik vilja och dylikt intresse måste ha tagit sig uttryck i klart påvisbara konkreta åtgärder.

De sakkunnigas uppfattning om vikten av att tätortsförteckningarna blir gällande under relativt långa perioder utan andra ändringar än de, där alldeles särskilda skäl föreligger, delar jag till fullo. De sakkunniga har föreslagit, att tätortsförteckningarna för varje gång skall fastställas för en femårsperiod. Detta förslag synes mig i och för sig väl avvägt.

Jag tillstyrker också de sakkunnigas förslag beträffande det administrativa förfarandet. Detta innebär bl. a., att tätortsförteckningarna skall fastställas av länsstyrelserna. Mot detta har ett par länsstyrelser och statskontoret framfört den erinringen, att i enhetlighetens intresse förteckningarna bör åtminstone första gången fastställas av Kungl. Maj:t. Även om jag förstår dessa synpunkter, måste jag dock finna länsstyrelserna i besittning av väsentligt bättre möjligheter än Kungl. Maj:t att bedöma dessa rent lokala förhållanden. Gentemot den av 1952 års tjänstebostadsutredning uttalade farhågan, att fastställandet första gången skall draga långt ut på tiden, får jag framhålla, att, eftersom preliminära förslag till tätortsförteckningar redan föreligger (se bilaga 2 till sakkunnigbetänkandet och bilagan till detta protokoll), länsstyrelserna torde ha alla möjligheter att påskynda fastställandet. Länsstyrelserna torde sålunda vara oförhindrade att företaga sådana förberedande åtgärder, att arbetet med tätortsförteckningarna kan avslutas relativt snart efter riksdagens beslut i frågan.

Slutligen vill jag uttala, att jag i likhet med statskontoret icke kan dela de sakkunnigas uppfattning, att statsbidrag undantagsvis skulle få utgå till uppförande eller anskaffande av tjänstebostäder på ort, som finns upptagen på tätortsförteckning. Tätortsförteckningarna bör enligt min mening vara undantagslöst avgörande icke bara för kommunernas skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad utan även för statens ekonomiska engagemang beträffande dylika bostäder.

I *motionerna I: 420* och *II: 525* har i förevarande hänseenden anförts bland annat följande.

Departementschefen har förklarat sig dela de sakkunnigas uppfattning om att det är skäligt att befria en kommun från skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder, om det finns vilja och intresse hos de kommunala myndigheterna att medverka till att lärarpersonalen erhåller bostäder i öppna marknaden, men har samtidigt betonat, att dylik vilja och dylikt intresse måste ha tagit sig uttryck i klart påvisbara konkreta åtgärder. Detta låter visserligen säga sig, men uttalandena synes alltför obestämda för att kunna tjäna till ledning vid prövningen av vilka orter som skall medtagas i tätortsförteckningarna.

Förslaget till upprättande av tätortsförteckningar innebär sålunda icke någon oangriplig lösning av en i och för sig svårlöst fråga. De bristfälligheter, som kännetecknar det nuvarande hyresmarknadsbegreppet, är främst hänförliga till det förhållandet, att kommun tillhöriga fastigheter icke får medräknas i hyresmarknaden. Denna brist skulle emellertid kunna avhjälpas med en ny definition av begreppet hyresmarknad, som beaktar den kommunala bostadsverksamheten i vilken form den än sker. En ändring av stadgandet i 52 § 2 folkskolestadgan, som toge hänsyn härtill, skulle till väsentlig del undanröja den kritik, som kan riktas mot det nuvarande hyresmarknadsbegreppet.

En annan bärande invändning, som kan resas mot det nuvarande hyresmarknadsbegreppet, är den snäva gränsdragningen för hyresmarknadsområdet. Tillkomsten av nya kommunikationsmedel och förbättrade kommunikationer har medfört att avstånden krympt. Trafikväsendets utveckling torde komma att leda till att olägenheterna med att bostaden icke ligger i närheten av arbetsplatsen ytterligare reduceras. Departementschefen har icke biträtt de sakkunnigas förslag att utsträcka det avstånd från skolan, inom vilket hyresmarknadsort eller tätort skall finnas, för att skoldistriktet skall vara befriat från tjänstebostadsskyldighet, från hittills tillämpade två kilometer till fyra kilometer, varemot han förordat, att man i fortsättningen fäster större vikt vid kommunikationsförhållandena mellan bostaden och skolan, så att om dessa är särskilt lämpliga man kan bortse från om det angivna avståndet är mer än två kilometer. Härtill kan anmärkas, att den nu gällande tvåkilometersgränsen mellan hyresmarknadsorten och skolan hänför sig till farbar väg, vilket förutsätter att kommunikationsförhållandena varit bestämmande för gränsdragningen. Vilka krav som skall ställas på kommunikationsförhållandena för att dessa skall anses särskilt lämpliga har icke närmare angivits. Uttalandet är därjämte så till vida oklart, att detsamma gäller avståndet mellan bostaden och skolan. Det är ju i detta sammanhang icke fråga om tjänstebostads belägenhet utan om uppdragande av gränserna för hyresmarknadsort eller tätort, där-

vid hänsyn får tagas till bostadsbeståndet i dess helhet. Skall orten medtagas i tätortsförteckningen skall ju skoldistriktet icke vara skyldigt att tillhandahålla tjänstebostäder i tätorten, och i sådant fall är det ju lärarens ensak var han bor inom området. Uttalandet blir därför förståeligt först om man utbyter »bostaden» mot »hyresmarknadsorten» eller »tätorten». Då skolskjutsar för barn kan anordnas, där skolvägen kan vara drygt fyra kilometer för mindre barn, frågar man sig varför icke en sådan sträcka skulle kunna godkännas såsom avstånd mellan skolan och hyresmarknadsområdets gränser. På den punkten lämnar propositionen icke någon förklaring.

Om hyresmarknadsbegreppet vidgas till att omfatta jämväl kommun och kommunägt företag tillhöriga bostäder och en sträcka av omkring fyra km godtages såsom avstånd mellan skolan och hyresmarknadsområdets gränser, torde de hittills ej sällan förekommande meningsskiljaktigheterna angående möjligheten att få respektive skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostäder komma att till väsentlig del minska i antal.

Jämväl i *motionerna I: 434* och *II: 534* har såsom allmän regel förordats, att skolort bör få uppföras i tätortsförteckningen, då den är belägen på högst fyra kilometers avstånd från tätorts gränser.

Lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad

De föreskrifter, som reglerar lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad, återfinnes som förut nämnts i 26 § avlöningsreglementet för folkskolan. Huvudregeln är, att lärare obetingat är skyldig att mottaga tjänstebostad, då han anvisas bostad, som till beskaffenhet och storlek står i överensstämmelse med de i gällande boställsordning givna eller med stöd av boställsordningen meddelade bestämmelserna. En avvikelse från denna regel kan göras, då läraren anvisats bostad av skoldistrikt, som icke har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder. Länsstyrelsen kan nämligen i sådant fall, om det med hänsyn till bostadens beskaffenhet befinnes skäligt, på framställning av läraren och efter hörande av folkskolinspektören befria läraren från skyldigheten att mottaga tjänstebostaden. I fråga om tjänstebostads belägenhet stadgas i 5 § 1 mom. boställsordningen för folkskolans lärare, att sådan bostad skall vara förlagd till särskilt hus »i skolans närhet».

De sakkunniga framlägger till en början förslag om vissa ändringar beträffande lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad. De föreslår sålunda, att skyldighet att mottaga tjänstebostad alltid skall föreligga för lärare, när kommun har skyldighet att hålla tjänstebostäder, samt att dylik skyldighet för lärare skall gälla även i det fall, att tjänstebostadsskyldighet för kommunen ej föreligger men denna likväl ställer tjänstebostad av *klass A* till förfogande. Därutöver bör enligt de sakkunnigas mening gälla, att lärare, som vid tidpunkt, då kommuns skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder upphör, är innehavare av tjänstebostad, övergångsvis, så länge han kvarstår i samma tjänst, skall vara berättigad till dylik bostad.

Härefter förordar de sakkunniga en föreskrift innefattande undantag från förut återgivna bestämmelse, att tjänstebostad skall vara förlagd till särskilt hus »i skolans närhet». Deras förslag innebär, att lärare skall vara skyldig att bebo befintlig tjänstebostad vid nedlagd skola, för såvitt bostaden med beaktande av föreliggande omständigheter kan anses vara belägen på rimligt avstånd från tjänstgöringsplatsen. Härom uttalar de sakkunniga bland annat följande.

I första hand bör enligt de sakkunnigas mening prövas, om lärare kan bebo tjänstebostaden vid den nedlagda skolan och alltså dagligen färdas mellan denna bostad och tjänstgöringsplatsen. Detta är en fråga, som måste avgöras från fall till fall med beaktande av både avståndet och förefintligheten av allmänna kommunikationer samt under hänsynstagande till att läraren själv måste bestrida sina resekostnader. Med hänsyn emellertid till intresset att bostaden i fråga blir utnyttjad bör läraren mot erläggande av skälig ersättning kunna få medfölja skolskjuts, om utrymmet det medger. Enär avgörandet om läraren kan bebo bostaden eller icke, såsom nyss sagts, är beroende på omständigheterna i det särskilda fallet, varibland icke blott tillgängliga vägförbindelser och kommunikationsmedel utan även olägenheterna för läraren och skolan bör beaktas, är det synnerligen tveksamt, om någon avståndsgräns över huvud kan uppdragas. Då emellertid behov av en sådan gräns torde föreligga som riktpunkt för de överväganden, som här måst göras, förordar de sakkunniga — under samtidigt framhållande av att någon precisering av denna gräns icke bör ske i författningstexten — att man väljer samma avståndsgräns som i praktiken tillämpas vid avgörande av frågan huruvida skolskjutsar för folkskolebarn skall anordnas eller icke d. v. s. omkring 4 km från skolan, farbar väg. Om tjänstebostaden är belägen på längre avstånd från skolan, anser de sakkunniga det icke vara skäligt att lärare skall vara skyldig bebo den. Då det ifrågakvarande avståndet nämnvärt överskrides, bör det sålunda vara beroende av frivillig överenskommelse mellan skoldistriktet och läraren, huruvida denne skall utnyttja tjänstebostaden i fråga.

Om en tjänstebostad är belägen inom det angivna ungefärliga avståndet från skolan, innebär således den förordade regeln, att bostaden under återstående livslängd skall kunna utnyttjas som tjänstebostad. Skyldighet för lärare måste därför finnas att under angivna förutsättningar mottaga densamma. Denna skyldighet skall icke allenast gälla för den lärare, som innehade bostaden vid den tidpunkt då skolindragningen verkställdes, utan för varje lärare, som därefter får den sig anvisad som tjänstebostad. Om bostaden däremot är belägen på längre avstånd från skolan än som nyss avsetts, kan läraren vägra att längre bebo den eller att mottaga densamma. Vägrar läraren kan fråga om anordnande av tjänstebostad i den nya skolans närhet uppkomma.

Departementschefen har anfört följande.

Mot de sakkunnigas förslag i fråga om lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad har jag endast den erinran att göra, att jag icke kan tillstyrka den av de sakkunniga föreslagna utsträckningen i kilometeravstånd från 1 till 4 km vid fall av skyldighet att bebo tjänstebostad vid nedlagd skola. Jag förordar, att lärarens skyldighet i dylikt fall endast gäller om

bostaden kan sägas ligga i nya skolans närhet, varvid uttrycket »i skolans närhet» skall tolkas på hittills brukligt sätt. Med detta undantag tillstyrker jag de sakkunnigas förslag under förevarande avsnitt av betänkandet.

I motionerna *I: 420* och *II: 525* har i förevarande hänseenden anförts bland annat följande.

Genom den föreslagna formuleringen av 1 § 2 mom. boställsordningen har de sakkunniga förklarat sig vilja förhindra att *varje av skoldistriktet-kommunen åt lärare upplåten bostad blir insynad och, därest den kan klassificeras, förklarad såsom tjänstebostad*. Såvitt gäller bostad, som anvisats lärare av skoldistrikt, som är skyldigt att tillhandahålla tjänstebostad, torde icke vara något att anmärka mot stadgandets avfattning ur ren tolkningssynpunkt. Vad däremot beträffar bostad, som lärare eljest är skyldig att mottaga, kan det befaras, att rättstillämpningen kan förändras sådana resultat, som icke här avsetts. Enligt 26 § 1 mom. andra stycket avlöningsreglementet för folkskolan i den föreslagna lydelsen skall lärare vara skyldig mottaga tjänstebostad av klass A, som av skoldistriktet anvisats honom i det fall, att kommuner saknar skyldighet att tillhandahålla lärare tjänstebostäder. En sålunda anvisad bostad skall utgöra tjänstebostad. Om man tänker sig ett sådant fall att en lärare redan nu har en bostad i en kommunen eller i ett kommunalt företag tillhörig fastighet, som visserligen upplåtits till honom såsom hyresbostad men som läraren med stöd av gällande bestämmelser fått klassificerad och som oberoende av det tidigare hyresavtalet förklarats såsom tjänstebostad, skulle läraren, oavsett att orten kommit att upptagas i tätortsförteckningen, med stöd av 1 § 2 mom. boställsordningen i dess föreslagna nya lydelse även i fortsättningen kunna göra anspråk på bostaden såsom tjänstebostad. Det kan visserligen invändas, att skoldistriktet icke behöver anvisa honom en sådan bostad såsom tjänstebostad, men med den innebörd som rättspraxis hittills tillagt uttrycket »anvisa» (se exempelvis det av de sakkunniga refererade lycksefallet samt regeringsrättens utslag den 19 januari 1954 i fråga om Stora Kopparberg) torde det i praktiken ställa sig omöjligt för en kommun att få bostaden betraktad såsom uthyrd i öppna marknaden. Därest förslaget i 26 § 1 mom. tredje stycket avlöningsreglementet för folkskolans lärare om rätt för lärare att få bibehålla tjänstebostad blir lag, kan en lärare redan med stöd av detta stadgande bibehålla sin tjänstebostad. Först om stadgandet skulle utgå, blir det anförda exemplet aktuellt. Men bestämmelsen i 1 § 2 mom. boställsordningen har en vidare räckvidd. Det skulle, såsom det är avfattat, kunna tillämpas även för sådana bostäder, som »anvisas» (med den innebörd som rättspraxis givit åt detta uttryck) åt nytillträdande lärare, som icke förut har tjänstebostad. Därmed skulle syftet med tätortsförteckningarna till stor del kunna förfelas. Uttrycket »anvisa» måste sålunda klart preciseras. Stadgandena i 1 § 2 mom. boställsordningen och i 26 § 1 mom. första stycket avlöningsreglementet för folkskolan bör därför utformas så, att därav med nödig tydlighet framgår, att såsom tjänstebostäder skall betraktas endast sådana bostäder, som vid upplåtelsen uttryckligen angivits skola utgöra tjänstebostäder.

De sakkunniga har föreslagit införande av ett nytt stadgande i 26 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet för folkskolan, varigenom *rät-*

tighet införts för lärare att bibehålla en en gång anvisad tjänstebostad, oaktat sådana ändrade förhållanden inträtt, att skoldistriktets skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder upphört. Detta ändringsförslag har de sakkunniga icke närmare motiverat. De har endast funnit sig böra uttala, att de anser det skäligt att en sådan förmån beredes vederbörande lärare. I propositionen har detta förslag, som innebär en skärpning av gällande bestämmelser i ämnet, icke kommenterats, och följaktligen har icke heller remissvägen framförd kritik häremot återgivits. Då tjänstebostadsskyldigheten uppgivits vara stadgad i undervisningens intresse och det föreslagna stadgandet svårligen kan anses uppbäras av ett sådant intresse, är en dylik undantagsbestämmelse enligt vår mening omotiverad.

Jämväl i *motionen I: 416* har uttalats, att anledning icke finnes att tillförsäkra lärare, som då kommunens skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder upphör innehar tjänstebostad, rätt till dylik bostad, så länge han kvarstår i samma tjänst.

Tjänstebostädernas beskaffenhet m. m.

a) Golvyta

I 7 § boställsordningen meddelas följande föreskrifter.

Tjänstebostad för ordinarie folkskollärare skall omfatta en sammanlagd golvyta av omkring 90 m², lämpligt fördelade på minst tre rum och kök och för annan lärare en yta av omkring 60 m², lämpligt fördelade på minst två rum och kök.

I en tjänstebostads sammanlagda golvyta inräknas sådana utrymmen som kapprum, skafferier, garderober, badrum och wc men däremot ej utrymme å vind, i källare eller i uthus.

Under vissa förhållanden kan ensamstående ordinarie folkskollärare anvisas tjänstebostad av den mindre typen. Detta äger tillämpning, om för ordinarie folkskollärare avsedd bostad ej står till förfogande eller om läraren själv önskar mindre bostad.

De sakkunniga uppstår till en början ett omtvistat spörsmål till behandling, nämligen frågan om tolkningen av det vid måttbestämning av tjänstebostads golvyta använda uttrycket »omkring». I detta uttryck bör enligt de sakkunnigas uppfattning inläggas möjlighet till *variation av golvytan såväl uppåt som nedåt med högst fem kvadratmeter*. Kommun bör dock därför icke betagas rätt att, om den så finner påkallat, bygga större tjänstebostad än en dylik tolkning medger. Kostnaderna för den del, varmed ytstorleken vid sådant förhållande överskrides, bör emellertid helt bestridas av kommunen.

Slutligen föreslår de sakkunniga, att i 7 § boställsordningen intages föreskrift därom, att i tjänstebostads golvyta icke må inräknas — förutom utrymme å vind, i källare och i uthus — innerväggar och murstockar. De sakkunniga framhåller därvid, att varken innerväggar eller murstockar i

överensstämmelse med 1941 års lärarlönesakkunnigas förslag och enligt tillämpad praxis inräknas i golvytan samt att detta torde böra framgå av författningstexten.

b) Våningshöjd

I 6 § boställsordningen stadgas följande. Därest ej byggnadsstadgans bestämmelser annat föranleder, skall våningshöjden i tjänstebostads boningsrum vara omkring 2,90 meter, räknat från golv till golv. I vindsvåning må dock under samma förutsättning våningshöjden kunna nedgå till 2,70 meter samt undantagsvis i någon del av ett rum till 2,10 meter. Där tjockleken av bjälklag är större än 32 centimeter, skall förut angivna våningshöjder ökas med minst det mått, varmed tjockleken av bjälklaget överstiger 32 centimeter.

De sakkunniga föreslår en reduktion av samtliga nyss återgivna måttuppgifter och anför därom huvudsakligen följande.

I anslutning till nu gällande byggnadsstadga bör en justering göras av de måttuppgifter, som reglerar våningshöjden. För att överensstämmelse skall ernås med byggnadsstadgans bestämmelser bör sålunda våningshöjden i boningsrum, som ej är belägna i vindsvåning, nedsättas till 2,70 meter och för boningsrum i vindsvåning till 2,40 meter. Våningshöjden i vindsvåning kan nu undantagsvis i någon del av ett rum nedgå till 2,10 meter. Denna bestämmelse saknar motsvarighet i byggnadsstadgan men ifrågavarande måttuppgift synes i analogi med den reduktion, som i övrigt gjorts för vindsvåning, böra nedsättas till 1,80 meter. Tjockleken av bjälklag bör i överensstämmelse med byggnadsstadgan vara 30 centimeter. Skulle i byggnadsstadgan angivna mått ändras, förutsätter de sakkunniga, att motsvarande ändringar vidtages i boställsordningen.

De nu förordade ändringarna av bestämmelserna angående våningshöjden innebär sålunda såväl en reduktion av tjänstebostädernas volym som en anpassning av deras standard i detta avseende till vad som gäller för bostadslägenheter i allmänhet. Genom ändringarna torde en icke obetydlig besparing i byggnadskostnaderna åstadkommas.

c) Skilda ingångar

I 5 § 3 mom. boställsordningen stadgas bland annat, att, om flera tjänstebostäder är inrymda i samma hus, de skall vara försedda med var sin ingång, där förhållandena sådant medgiver.

Den nyss återgivna regeln om skilda ingångar har i olika sammanhang rönt kritik från såväl statsmakternas som kommunernas sida. Det torde härvidlag ej endast vara kostnadsfrågan, som föranlett kritik, utan även den omständigheten att anordningen icke överensstämmer med praxis vid annan hyreshusbebyggelse. *De sakkunniga* har övervägt problemet och funnit en viss uppmjukning av den nu gällande regeln erforderlig. Härom anför de sakkunniga bland annat följande.

Man bör inte förbise, att det lätt kan uppstå viss irritation mellan lärare, om de är hänvisade till att såväl i som utom tjänsten ha med varandra

att göra i den dagliga rutinen, och man måste också beakta, att läraren är skyldig mottaga anvisad tjänstebostad och därför icke helt kan jämföras med vanliga hyresgäster. De sakkunniga har dock kommit till den uppfattningen i nu förevarande fråga, att tjänstebostäderna, då flera bostäder är inrymda i samma hus, bör vara försedda med var sin ingång endast i den mån detta kan anses motiverat av bostadssedvänjan å orten. I detta uttalande inlägger de den betydelsen, att skilda ingångar till bostäderna skall ordnas, om det på orten är vanligt med bostadshus, som innehåller endast en familjebostad. Förekommer däremot på orten bebyggelse i form av flerfamiljshus, där lägenheter har gemensam ingång, bör lärarna få underkasta sig samma betingelser i fråga om kommunikationer till sina lägenheter som övriga bostadsinnehavare i sådana hus.

d) Garage

I gällande boställsordning finns inga bestämmelser om garage. De sakkunniga har i enlighet med sina direktiv upptagit frågan om garage till behandling och framlagt följande synpunkter och förslag.

Med den utveckling, som ägt rum på senare år, har det blivit vanligare på landsbygden, att lärare liksom andra har bil. Behovet av garage i anslutning till tjänstebostäderna har därför ökat. Det torde dock knappast röra sig om något allmänt förekommande behov bland lärarna. Någon föreskrift av innebörd att tjänstebostad obligatoriskt skall vara försedd med garage kan därför icke vara erforderlig. Då garage ändock uppföres vid tjänstebostaden, bör det heller icke anses tillhöra densamma. Skyldighet för bostadsinnehavaren att mottaga garage, som är uppfört i anslutning till bostaden, bör i konsekvens härmed icke anses föreligga.

När en kommun uppför garage vid eller i anslutning till tjänstebostad, bör den emellertid kunna räkna med att få hyra ut garaget. Läraren skall först erbjudas hyra detsamma, även om han icke har bil. Om läraren emellertid icke önskar disponera garaget, bör kommunen äga rätt att hyra ut det till utomstående person. I sådant fall bör läraren vara skyldig att ombesörja eldning av garaget, då det är anslutet till samma centralvärmeanläggning, som är inrättad för hans tjänstebostad. Enär läraren bekostar bränslet bör han — då han icke själv disponerar garaget — åtnjuta ersättning av kommunen för garagets uppvärmning efter självkostnadspris.

I direktiven har det framhållits, att en alldeles fri hyressättning onekligen inrymmer en möjlighet till att giva läraren en förmån, som går utöver avlöningsreglementets regler. Med den nu föreslagna anordningen torde det ligga i kommunens intresse att utfå hyresersättning för garaget, oavsett om läraren eller någon utomstående disponerar det. Om läraren begagnar sig av sin företrädesrätt att hyra garaget, bör den hyra han skall erlägga ansluta sig till ortens pris. Med hänsyn till att garaget enligt de sakkunnigas mening icke skall anses tillhöra tjänstebostaden, bör något statsbidrag icke utgå för uppförande av garage.

e) Köksutrustning

I boställsordningens § 8 c) finnes intagen en bestämmelse, att köket skall vara försett med skafferier, diskbänk och erforderliga skåp samt, där så av eldningsförhållandena påkallas, vedlår.

De sakkunniga föreslår, att nyssnämnda bestämmelse utbytes mot en föreskrift, att köket skall vara försett med sedvanlig inredning, däri inbegripet kylskåp.

f) *Tvättstuga m. m.*

Enligt bestämmelserna i boställsordningens § 8 d) skall till tjänstebostad höra hushållskällare, erforderligt utrymme för bränsleförråd, tvättstuga samt, där förhållandena sådant medgiva, torkrum eller torkvind.

De sakkunniga föreslår, att nyss återgivna bestämmelse ersättes med föreskrift därom, att tjänstebostad skall vara försedd med hushållskällare och erforderligt utrymme för bränsleförråd samt tillgång till tvättstuga och torkutrymme.

Departementschefen har anfört följande.

Vad de sakkunniga anfört och föreslagit i fråga om tjänstebostads golvyta synes mig skäligt och väl avvägt. Jag ansluter mig därför i denna del helt till de sakkunniga, dock att jag i anledning av bostadsstyrelsens påpekande föreslår, att beteckningen »golvyta» utbytes mot »lägenhetsyta».

De sakkunnigas förslag till ändringar i bestämmelserna om våningshöjd har avstyrkts av bostadsstyrelsen under hänvisning till att 1951 års byggnadsutrednings förslag bör avvaktas, innan ändring av nämnda bestämmelser vidtages. Då det måste dröja relativt länge innan ändrade bestämmelser i anledning av byggnadsutredningens kommande förslag kan genomföras, bör enligt min mening statsbidragssakkunnigas förslag nu godtagas.

I fråga om bestämmelsen om skilda ingångar ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag och föreslår alltså en viss uppmjukning av gällande bestämmelse. Även i fråga om tvättstuga m. m. tillstyrker jag de sakkunnigas förslag. Beträffande köksutrustning delar jag de sakkunnigas uppfattning men förordar, i anslutning till ett förslag av lärarorganisationerna, den ändringen av de sakkunnigas förslag, att bestämmelsen fastslår, att köket skall vara försett med »tidsenlig» inredning, ej »sedvanlig» som de sakkunniga föreslagit. Jag avser icke härigenom att åstadkomma en skärpning av bestämmelsen, så att tjänstebostadsköken vid varje tidpunkt skall stå på toppen av modern bekvämlighet. Men onekligen är uttrycket »sedvanlig inredning» mycket vagt och kan — om man däri skulle inlägga en lokal betydelse — ibland kanske innebära ganska små krav på praktisk, modern inredning.

Vad slutligen angår frågan om garage rymmer den i sig många intrikata och svårösta spörsmål. De sakkunnigas överväganden och förslag synes mig i stort sett väl avvägda och skäliga från såväl skoldistriktens som tjänstebostadsinnehavarnas synpunkt. Emellertid har en hel del erinringar framförts i remissyttrandena, särskilt i skolöverstyrelsens. Jag har icke kunnat underlåta att finna skäl tala för ett genomförande också av vissa av överstyrelsens förslag. Då jag nu dock tillstyrker de sakkunnigas förslag med det enda undantag, som av det följande framgår, sker det med den reservationen, att jag icke är helt övertygad om att detta innebär den slutgiltiga lösningen på alla de spörsmål, som sammanhänger med

garagen. Det undantag från de sakkunnigas förslag, som jag föreslår, avser ersättningen för garagets uppvärmning i sådant fall, då garaget är anslutet till samma centralvärmeanläggning som tjänstebostaden men läraren icke förhyr garaget. I dylikt fall måste ju läraren, som har att ombesörja uppvärmning av tjänstebostaden, också ombesörja uppvärmning av garaget. Men han bör icke bara åtnjuta ersättning för sistnämnda uppvärmning efter självkostnadspris utan även åtnjuta skälig ersättning för beräknat merarbete i anledning av denna utökning av uppvärmningsvolymen.

Hyressättningen för lärarbostäder

Nu utgående hyror. De hyresavdrag som det åligger tjänstebostadsinnehavare att vidkännas såsom ersättning för tjänstebostad har fastställts år 1947 och redovisas under 21 § i boställsordningen (SFS nr 545/1947). Hyresavdragen inkluderar icke kostnaderna för bränsle. De i de fem hyresgrupperna gällande årliga hyresavdragen för olika bostadstyper redovisas i följande tabell.

För tjänstebostad		Hyresgrupp				
Omfattande omkring	Hänförd till klass	1	2	3	4	5
Årshyra						
45 kvadratmeter	A	516	672	828	984	1 140
	B	384	504	624	744	864
	C	240	312	384	456	528
60 eller 65 kvadratmeter ..	A	696	912	1 128	1 344	1 560
	B	528	696	864	1 032	1 200
	C	336	432	528	624	720
90 kvadratmeter	A	888	1 161	1 440	1 716	1 992
	B	684	900	1 116	1 332	1 548
	C	432	564	696	828	960

Det må här påpekas, att 81 procent av tjänstebostäderna är belägna på hyresgrupp 1, 18 procent på hyresgrupp 2 och sammanlagt 1 procent på hyresgrupperna 3 och 4. Ingen tjänstebostad finns på hyresgrupp 5. Till klass A är hänfödda 39 procent, till klass B 28 procent och till klass C 33 procent av samtliga tjänstebostäder.

Såsom utgångspunkt för en omprövning av hyror och statsbidrag har *de sakkunniga* i betänkandet redovisat följande uppgifter om byggnadskostnader och årskostnader för nybyggda tjänstebostäder. Kostnadsberäkningarna har utförts inom bostadsstyrelsen.

Byggnadskostnaderna har beräknats för trähus med sådant utförande och med sådan utrustning som är ordinär vid den statliga egnahemsbeläningen. Kostnadsnivån vid årsskiftet 1953—1954 har legat till grund för

beräkningarna. En lägenhet på 90 m² (för ordinarie folkskollärare) och en på 60 m² (för annan lärare) har kostnadsberäknats. Med yta avses lägenhetsyta, därvid innerväggar, trappor och murstockar ej inräknats. Lägenheterna har antagits inrymda dels i friliggande enfamiljshus (lägenheten på 90 m² även i radhus), dels i tvåfamiljshus med lägenheten på 90 m² i bottenplanet och lägenheten på 60 m² i övre planet, dels slutligen i fyrfamiljshus med två lägenheter på 90 m² och två på 60 m².

	Byggnadskostnad i kronor per lägenhet i		
	Södra Sverige	Mellersta Sverige	Norra Sverige
<i>90 m²-lägenhet</i>			
enfamiljshus i ett plan eller radhus ..	46 000	50 000	56 000
tvåfamiljshus	41 000	45 000	50 000
fyrafamiljshus	38 000	42 000	46 000
<i>60 m²-lägenhet</i>			
enfamiljshus i ett plan	35 000	38 000	42 000
tvåfamiljshus	30 000	33 000	37 000
fyrafamiljshus	29 000	32 000	36 000

Då byggnadskostnaderna varierar inom olika delar av landet, har kostnaderna beräknats för hus uppförda i södra Sverige (representerat av Skånes landsbygd), i mellersta Sverige (representerat av Örebro och Västmanlands läns landsbygd) och i övre Norrland (representerat av Norrbottens kustland).

För stenhus torde man böra räkna med 5 à 10 procent högre kostnader.

I förestående kostnader ingår icke några tomtkostnader, anslutningsavgifter för vatten och avlopp eller kostnader för planering av tomt. Uppskattningsvis kan, så vitt gäller landsbygden och de mindre tätorterna, kostnaderna för en tomt på cirka 1 000 m² och för vatten och avlopp uppgå till omkring 4 000 kronor.

De sakkunniga framhåller, att meningarna givetvis kan vara delade, om de redovisade byggnadskostnaderna är ett riktigt mått på byggnadskostnaderna för nyuppförda lärarbostäder. Avsikten har emellertid endast varit att få en ungefärlig bild av byggnadskostnaderna. Den slutliga avvägningen av statsbidragets storlek måste ändock bli tämligen schematisk.

Årskostnaderna, fränsett bränslekostnader, har beräknats enligt följande antaganden.

	Årliga driftkostnader i kronor för	
	90 m ² -lägenheten (45 000 kr)	60 m ² -lägenheten (33 000 kr)
Underhåll och reparationer	450	330
Vatten	30	25
Renhållning	35	25
Sotning	15	10
Försäkring	30	20
Summa	560	410

Kommunal fastighetsskatt och särskilt fastighetsskötarearvode har icke inräknats i driftkostnaderna. Kostnader för underhåll och reparationer har beräknats till 1 procent av byggnadskostnaderna. Andra driftkostnadsposter än underhåll och reparationer har icke antagits variera med byggnadskostnaderna.

De sålunda erhållna summorna motsvarar en driftkostnad av 1,25 procent av byggnadskostnaderna.

I ovannämnda betänkande har underhållskostnaderna och omkostnaderna i övrigt ansetts böra uppskattas till minst 1,25 procent av byggnadskostnaderna.

För beräkning av kapitalkostnaderna har antagits, att kommunerna finansierar byggnadskostnaderna med lån, vilka löper med 3,6 procent ränta. Husen har antagits böra avskrivas på 60 år. Kapitalkostnaderna har då beräknats motsvara en annuitet av 4,1 procent.

I förenämnda betänkande antogs, att kostnaderna för ränta och amortering vid en räntesats av 3 procent kunde uppskattas till 3,75 procent för hus av trä.

I efterföljande tablå redovisas årskostnaderna för de olika hus- och lägenhetstyperna.

	Årskostnad i kronor per lägenhet i		
	Södra Sverige	Mellersta Sverige	Norra Sverige
<i>90 m²-lägenhet</i>			
enfamiljshus i ett plan eller radhus	2 456	2 660	2 966
tvåfamiljshus	2 201	2 405	2 660
fyrafamiljshus	2 048	2 252	2 456
<i>60 m²-lägenhet</i>			
enfamiljshus i ett plan	1 865	2 018	2 222
tvåfamiljshus	1 610	1 763	1 967
fyrafamiljshus	1 559	1 712	1 916

De sammanlagda årskostnaderna, frånsett bränslekostnader, uppgår till 5,3 à 5,4 procent av byggnadskostnaderna.

För att belysa sambandet mellan byggnadskostnader, årskostnader, hyror och statsbidrag redovisas i betänkandet följande exempel.

Ex. 1. 90 kvadratmeters lägenhet.

Byggnadskostnad: 45 000 kronor.

Hyra: 888 kronor i grupp 1 och 1 164 kronor i grupp 2.

Statsbidrag: 18 000 kronor.

Årskostnad: med bortseende från statsbidraget = 2 405 kronor.

» : med hänsyn tagen till statsbidraget = $(560 + 4,1 \text{ procent} \times 27\,000) = 1\,667$ kronor.

» : som icke täcks av hyran = 779 kronor i grupp 1 och 503 kronor i grupp 2.

Ex. 2. 60 kvadratmeters lägenhet.

Byggnadskostnad: 33 000 kronor.

Hyra: 696 kronor i grupp 1 och 912 kronor i grupp 2.

Statsbidrag: 12 000 kronor.

Årskostnad: med bortseende från statsbidraget = 1 763 kronor.

» : med hänsyn tagen till statsbidraget = $(410 + 4,1 \text{ procent} \times 21\,000) = 1\,271$ kronor.

» : som icke täcks av hyran = 575 kronor i grupp 1 och 359 kronor i grupp 2.

Av de faktiska årskostnaderna, d. v. s. årskostnaderna med hänsyn tagen till statsbidraget, kommer sålunda i dessa exempel kommunerna att få svara för omkring 45 procent i grupp 1 och omkring 30 procent i grupp 2.

De sakkunniga har, när de efter den förestående kostnadsredogörelsen skall framlägga sina synpunkter och förslag, till en början uttalat, att de vid sin prövning av statsbidragets storlek och konstruktion funnit, att det råder ett sådant samband mellan statsbidraget och hyrorna, att de ansett sig böra upptaga även hyressättningen till övervägande. De har också påpekat, att det vid införandet av de nuvarande statsbidragen bland annat förutsatts, att bidragets syfte var att möjliggöra för de skoldistrikt, som är skyldiga att tillhandahålla tjänstebostäder, att utan att bli mer betungade än andra distrikt tillhandahålla fullgoda tjänstebostäder. Skoldistriktet skulle sålunda kunna påräkna ett så stort statsbidrag, att ränta och amortering på den del av byggnadskostnaderna, som icke täcktes av statsbidraget, samt driftkostnaderna skulle täckas av den för vederbörande tjänstebostad fastställda hyran.

Som skäl för en omprövning av den nuvarande hyressättningen anför de sakkunniga bland annat följande.

Av förut redovisade exempel framgår, att nu gällande hyror för A-bostäder endast täcker en del av årskostnaderna — beräknade med hänsyn till det nuvarande statsbidraget — för nybyggda tjänstebostäder. I hyresgrupp 1 täcker hyran omkring 55 procent och i hyresgrupp 2 omkring 70 procent av dessa kostnader. För att det förut refererade syftet med statsbidraget skall uppnås, d. v. s. skoldistriktet få täckning för sina kostnader, skulle sålunda antingen hyrorna eller statsbidraget eller både hyrorna och statsbidraget behöva höjas.

Sedan år 1945 har hyrorna för lägenheter uthyrda i öppna marknaden stigit. Genomsnittshyrorna inom olika kvalitetsgrupper har ökat till följd av tillkomsten av nya lägenheter, avgång av gamla och förbättring av befintliga lägenheter, för vilka hyreshöjningar medgivits inom ramen av gällande hyresreglering. Sedan hyresåret 1950/51 har även generella hyreshöjningar beslutats. Ett sammanfattande men visserligen approximativt uttryck för de hyreshöjningar, som ägt rum, är ökningen av bostadsposten i levnadskostnadsindex. För år 1945 var index för bostadsposten 102 och för juni 1954 var index 129, vilket motsvarar en höjning med drygt 25 procent.

Sedan de sakkunniga redogjort för den nuvarande hyressättningen och de skäl, som enligt deras uppfattning motiverar en omprövning av

densamma, har de sakkunniga framlagt förslag till en p r o v i s o r i s k lösning av detta problem. I sådant syfte föreslår de, att hyresbeloppen för samtliga lärarbostäder tills vidare uppräknas med omkring 25 procent. De sakkunniga har därvid övervägt två alternativ för en ändrad hyressättning, nämligen, å ena sidan, en generell hyreshöjning och, å andra sidan, en kombination av sådan höjning och reviderad hyresgruppering genom ett slopande av hyresgrupp 1. De sakkunniga har emellertid stannat för det första alternativet: detta närmast med hänsyn till att det innebär en enkel provisorisk justering i avvaktan på de förslag tjänstebostadsutredningen kan komma att avlämna. Det andra alternativet har de sakkunniga även avvisat därför, att det, enligt vad de funnit, i praktiken skulle innebära ett avskaffande av hela hyresgrupperingen.

1952 års tjänstebostadsutredning har i sitt remissyttrande ingående behandlat frågan om hyressättningen för lärarbostäderna och därvid ansett sig kunna konstatera, att folkskolans lärare med enbart en 25-procentig höjning av gällande hyror skulle komma i åtnjutande av en avsevärd subvention vad beträffar de på senare år nybyggda tjänstebostäderna. Utredningen har därför för sin del funnit en längre gående hyreshöjning vara ofrånkomlig beträffande bostäder, nybyggda efter år 1950. Härom anför och föreslår utredningen följande.

Hyrorna för dessa bostäder bör icke rimligen sättas lägre än 1 800 kronor för bostad för ordinarie folkskollärare och 1 320 kronor för bostad för annan lärare. Utredningen har därvid räknat med ett kvadratmeterpris på 20 kronor för den förra bostaden och 22 kronor för den senare. Framhållas bör, att dessa hyror innebär en betydande rabattering med hänsyn till tjänstebostadstvånget. De sålunda förordade hyror, vilka bör gälla för nybyggda bostäder i såväl hyresgrupp 1 som hyresgrupp 2 — några skäl för en differentiering har utredningen icke ansett föreligga, eftersom hyresgrupperingen icke kan anses ge något tillnärmelsevis rättvisande uttryck för byggnadskostnadsskillnaderna på olika orter — skulle medföra en hyreshöjning för 90 kvadratmeter — bostäderna i hyresgrupp 1 med 103 procent och i hyresgrupp 2 med 54 procent samt för 60 kvadratmeter-bostäderna i hyresgrupp 1 med 89 procent och i hyresgrupp 2 med 45 procent. Dessa hyreshöjningar framstår måhända såsom kraftiga. Utredningen får emellertid framhålla, att höjningar av motsvarande storleksordning i icke så få fall förekommit vid de på sista tiden genomförda hyresregleringarna för tjänstebostäder inom olika förvaltningsområden. Utredningen föreslår vidare att de här förordade hyreshöjningarna för folkskolans lärare — i anslutning till de principer, som av statens järnvägar tillämpats vid 1953 års hyresreglering — uttages successivt med ett års-intervaller, på så sätt att första året uttages en hyra som med 25 procent överstiger nu gällande hyra och under därpå följande år den sålunda förhöjda hyran ökad med 25 procent o. s. v. intill dess den fulla hyran uppnåtts. Om ny hyresgäst inflyttar i lägenhet under den tid denna successiva hyreshöjning pågår, bör emellertid den nye tjänstebostadsinnehavaren erlægga hyrans fulla belopp. Detsamma skall givetvis också gälla beträffande lärare som efter hyresregleringens ikraftträdande såsom första hyresgäst inflyttar i nybyggd bostad.

Departementschefen har anfört följande.

Kostnaderna för folkskolans tjänstebostäder betalas för närvarande från tre skilda håll, nämligen av staten, tjänstebostadsinnehavarna och kommunerna. Staten ger bidrag till anskaffningskostnaderna, vilket medför minskning av kommunernas kapitalkostnader för bostäderna och därmed minskning också av kommunernas årskostnader för bostäderna. De lärare, som bebor tjänstebostäderna, betalar hyra därför. Denna hyra täcker dock icke helt årskostnaderna, varför en del av dessa slutligt faller på kommunerna.

Kommunernas andel i kostnaderna för tjänstebostäderna har på grund av kostnadsstegringar av olika slag ökat icke oväsentligt sedan 1946—47, då statens bidrag första gången bestämdes och då hyresbeloppen fastställdes. Statens bidrag har provisoriskt höjts år 1952 med 50 procent. Hyresbeloppen däremot — som icke innefattar någon ersättning för bränsle — har kvarstått oförändrade ända sedan den 1 juli 1947. Detta har inneburit en betydande ekonomisk förmån för de c:a tiotusen folk- och småskollärare, som bebor tjänstebostäder. För dem, som bebor äldre tjänstebostäder, har det inneburit den förmånen, att de undsluppit de generella hyreshöjningar, som under de sista åren fastställts för äldre hyreslägenheter i allmänhet. För de lärare, som bebor nya tjänstebostäder, har det inneburit en förmån därigenom, att de i motsats till vanliga hyresgäster icke behövt betala hyra beräknad på de väsentligt högre byggnadskostnader, som gäller sedan några år.

I det betänkande om folkskolans tjänstebostäder, som nu föreligger till behandling, har de sakkunniga beaktat de förändringar i kostnadsansvaret, som inträffat genom de angivna förhållandena. Innan de sakkunniga i enlighet med sina direktiv företagit en utredning rörande behovet av en ökning av statens bidrag till tjänstebostadsanskaffning, har de därför undersökt skäligheten av en höjning av tjänstebostadshyrorna. De sakkunniga har därvid funnit en generell hyreshöjning fullt befogad. Av flera skäl — främst att en nu genomförd hyreshöjning bör vara en provisorisk justering i avvaktan på de förslag, som 1952 års tjänstebostadsutredning kan komma att avlämna — har de sakkunniga föreslagit en generell höjning av samtliga de nu gällande hyrorna med omkring 25 procent. Procenttalet har valts under åberopande av att bostadsposten i levnadskostnadsindex höjts ungefär 25 procent från år 1945 till juni 1954.

Vid departementsberedningen av förslaget har det ansetts böra undersökas, om det icke vore skäligare och lämpligare med en viss differentiering av hyreshöjningen. Därvid har det dels i anslutning till ett uttalande i lärarorganisationernas remissyttrande ifrågasatts en differentiering så, att hyreshöjningen bleve procentuellt större för de bättre bostäderna än för de sämre, och dels i anslutning till 1952 års tjänstebostadsutrednings utlåtande ifrågasatts en större höjning för nybyggda bostäder än för äldre. Sedan skäl befunnits föreligga för en differentiering i båda de angivna hänseendena, har överläggningar härom hållits med representanter för vissa av lärarorganisationerna. Dessa har emellertid av principiella skäl ansett sig icke kunna tillstyrka någon differentiering.

För egen del har jag blivit övertygad om skäligheten av att en hyreshöjning för folkskolans tjänstebostäder nu verkställas och att denna höjning differentieras i båda de antydda hänseendena. Jag föreslår sålunda en höjning av tjänstebostadshyrorna med ungefär 30 procent för A-bostäderna, ungefär 25 procent för B-bostäderna och ungefär 15 procent för C-bostä-

derna. För de A-bostäder, som första gången tagits i bruk som tjänstebostäder efter den 31 december 1950, föreslår jag emellertid en hyreshöjning med ungefär 40 procent. Dessa mina förslag innebär i medeltal för samtliga nu befintliga tjänstebostäder en hyreshöjning med ungefär 25 procent.

Den av mig föreslagna höjningen föranleder — efter vederbörlig jämkning av årsbeloppen dels för att dessa skall bli med 12 jämnt delbara och dels för att skillnadsbeloppet mellan de olika hyresgrupperna skall bli lika stort för bostäder av en och samma klass och av enahanda storlek — de nya tjänstebostadshyror som framgår av efterföljande tabläer.

A. Årshyror för A-bostäder, som första gången tagits i bruk som tjänstebostäder efter den 31 dec. 1950

Tjänstebostad omfattande omkring	Hyresgrupp				
	1	2	3	4	5
45 kvadratmeter	720	936	1 152	1 368	1 584
60 eller 65 kvadratmeter	972	1 272	1 572	1 872	2 172
90 kvadratmeter	1 248	1 632	2 016	2 400	2 784

B. Årshyror för övriga tjänstebostäder

För tjänstebostad		Hyresgrupp				
omfattande omkring	hänförd till klass	1	2	3	4	5
45 kvadratmeter	A	672	876	1 080	1 284	1 488
	B	480	624	768	912	1 056
	C	276	360	444	528	612
60 eller 65 kvadratmeter	A	900	1 188	1 476	1 764	2 052
	B	660	864	1 068	1 272	1 476
	C	384	492	600	708	816
90 kvadratmeter	A	1 152	1 512	1 872	2 232	2 592
	B	852	1 128	1 404	1 680	1 956
	C	492	648	804	960	1 116

I anslutning till vad som varit brukligt vid de sista årens hyreshöjningar för statliga tjänstebostäder (jämför 1952 års tjänstebostadsutrednings remissutlåtande) förordar jag, att den av mig föreslagna hyreshöjningen uttages successivt, så att från och med den 1 juli 1955 uttages hela hyreshöjningen i de fall, där denna utgör högst 25 procent, men blott 25 percents hyreshöjning i de fall, där hela höjningen utgör mer än 25 procent, d. v. s. för A-bostäderna. Återstående hyreshöjning uttages från och med den 1 juli 1956.

Det må slutligen påpekas, att de av mig nu föreslagna hyreshöjningarna utgör ett provisorium i avvaktan på de ställningstaganden i tjänstebostadsfrågorna, som kan bli en följd av 1952 års tjänstebostadsutrednings kommande förslag.

I motionerna I: 420 och II: 525 har i förevarande hänseende anförts följande.

I fråga om *hyressättningen* förutsätter visserligen propositionen något högre hyror än de sakkunnigas förslag. Enligt vår mening hade vid avvägningen av hyresbeloppen större hänsyn bort tagas till vad 1952 års tjänstebostadsutredning anförde i sitt över betänkandet avgivna yttrande (propositionen, sid. 35—37). Särskilt som vi betraktar det nu föreliggande förslaget som ett provisorium i avvaktan på tjänstebostadssystemets avveckling, måste det vara angeläget att redan nu bringa hyressättningen något närmare den öppna marknadens hyror.

I *motionerna I: 434* och *II: 534* har uttalats följande.

Beträffande hyressättningen har Kungl. Maj:t föreslagit, att hyran skall höjas med 40 procent för de A-bostäder, som första gången tagits i bruk som tjänstebostäder efter den 31 december 1950. Det måste emellertid anses riktigt, att den 40-procentiga hyreshöjningen även får tillämpas för sådana A-bostäder, som tagits i bruk redan före den 31 december 1950 men efter nämnda datum undergått sådan reparation och modernisering att de kan jämföras med nybyggda bostäder.

Statsbidrag till lärarbostäder

G ä l l a n d e b e s t ä m m e l s e r. Statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare utgår enligt kungörelsen den 30 december 1946 (SFS nr 887). Enligt senaste lydelsen av denna kungörelse (SFS nr 600/1952) må skoldistrikt åtnjuta följande belopp i statsbidrag för anskaffande av tjänstebostad genom nybyggnad: 18 000 kronor för tjänstebostad för ordinarie folkskollärare (i regel lägenhet på ca 90 kvadratmeter om minst tre rum och kök) och 12 000 kronor för tjänstebostad för annan lärare (lägenhet på ca 60 kvadratmeter om minst två rum och kök). Statsbidraget får dock icke överstiga fyrtio procent av de styrkta byggnadskostnaderna. Nämnda belopp fastställdes år 1952, sedan byggnadskostnadsstegringen nödvändiggjort en höjning av de ursprungliga beloppen, 12 000 respektive 8 000 kronor.

Uppgifter om byggnadskostnader och årskostnader för nybyggda tjänstebostäder har lämnats i föregående kapitel.

Statsbidragets storlek bestämmer fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för tillhandahållandet av tjänstebostäder. Till följd av de senaste årens prishöjningar på byggnadsmarknaden har en förskjutning inträtt i denna kostnadsfördelning. Utvecklingen under de senaste åren har sålunda medfört ökade kostnader för kommunerna. Enligt direktiven har det därför ålegat de sakkunniga att ompröva statsbidraget till såväl form som storlek. Beträffande bidragets form har emellertid de sakkunnigas handlingsfrihet begränsats med hänsyn till allmänna statsbidragsutredningens arbete. Endast sådana ändringsförslag, som fölle inom ramen för det nuvarande bidragssystemet, skulle sålunda enligt direktiven upptagas. I fråga om kostnadsfördelningen borde de sakkunniga vid sin översyn noga beakta den aktuella ekonomiska situationen för å ena sidan staten och å

den andra primärkommunerna. Översynen borde alltså icke innebära ett automatiskt återställande av tidigare gällande kostnadsfördelning.

Till åtydnad härav har *de sakkunniga* verkställt en översyn av den nuvarande bidragsgivningen till tjänstebostäder för folkskolans lärare och med anledning därav funnit sig böra framlägga förslag om en uppräknings av de nu utgående statsbidragsbeloppen. Beloppet för tjänstebostad åt ordinarie folkskollärare föreslås sålunda höjt till 24 000 kronor och motsvarande belopp för tjänstebostad åt annan lärare till 18 000 kronor, dock att statsbidragsbeloppet icke må överstiga femtio procent av de styrkta byggnadskostnaderna. Uppföres bostad å ort, som är hänförd till hyresgrupp 1, bör dessutom enligt de sakkunnigas mening såsom tillägg till nyssnämnda statsbidragsbelopp ytterligare utgå 6 000 kronor för tjänstebostad åt ordinarie folkskollärare och 4 000 kronor för tjänstebostad åt annan lärare. På grund av sambandet mellan hyror och statsbidrag bör även den förordade ändringen av statsbidragssystemet enligt de sakkunnigas uppfattning bli av provisorisk natur. För en sådan lösning talar också, framhåller de sakkunniga vidare, den omständigheten, att allmänna statsbidragsutredningen kommer att ompröva även dessa statsbidrag.

I sakkunnigbetänkandet har lämnats en redogörelse för de överväganden, som föranlett de sakkunniga att framlägga nu ifrågavarande förslag. Av denna redogörelse torde här få återges följande.

De sakkunniga har till grund för omprövningen av statsbidraget lagt den principen, att kommunerna helt eller åtminstone inbördes i samma grad skall erhålla täckning för sina kostnader i samband med tillhandahållandet av tjänstebostäder. Avgörande för bidragets storlek i de enskilda fallen blir i enlighet härmed dels de faktiska årskostnaderna, som i första hand bestämmas av byggnadskostnaderna, dels de hyror, som kommunerna äger tillgodogöra sig. Hyressättningen blir sålunda av betydelse för såväl bidragets konstruktion som storlek. Efterföljande tabell utvisar det erforderliga statsbidraget i kronor och i procent av byggnadskostnaderna för olika hus- och lägenhetstyper under förutsättning av de av de sakkunniga i ett tidigare sammanhang förordade hyror.

Som framgår av tabellen varierar behovet av bidrag avsevärt med den hyra, som får uttagas. Vid ett enhetligt statsbidrag kommer kommunerna att i mycket olika grad få bära kostnaderna för tjänstebostadsbyggandet. Några skäl för ett sådant förhållande föreligger icke enligt de sakkunnigas mening, och en enkel differentiering av bidraget, beroende på i vilken hyresgrupp kommunen är placerad, får därför anses motiverad. Även för en differentiering av statsbidraget efter byggnadskostnaderna torde skäl kunna åberopas. Detta framgår av tabellen såvitt gäller variationerna i byggnadskostnader för olika hustyper. Man har även att ta hänsyn till byggnadskostnadsvariationerna mellan olika landsdelar. För ett hus med en lägenhet om 90 kvadratmeter och en om 60 kvadratmeter har man normalt mellan södra och norra Sverige lika stora variationer i det erforderliga bidraget som mellan den i tabellen redovisade dyraste och billigaste hustypen.

Lägenhetstyp/hustyp Byggnadskostnad (Bk), kr Årskostnad (Åk), kr (utan bränslekostn.)	Erforderligt bidrag i kronor per lägenhet resp. i % av byggnadskostnaden vid nu utgående hyror i resp. hyresgrupper höjda med 25 %		
	Hyresgrupp 1	Hyresgrupp 2	Hyresgrupp 3
A. 90 m ² -lägenhet	Hyra: 1 128 kr	Hyra: 1 464 kr	Hyra: 1 800 kr
1. 90 m ² i ett plan eller radhus Bk 50 000 Åk 2 660	37 400 kr 75 %	29 200 kr 58 %	21 000 kr 42 %
2. 90 m ² i bottenplan och 60 m ² i överplan Bk 45 000 Åk 2 405	31 100 kr 69 %	23 010 kr 51 %	14 800 kr 33 %
3. 2 st. 90 m ² och 2 st. 60 m ² Bk 42 000 Åk 2 252	27 400 kr 65 %	19 200 kr 46 %	11 000 kr 26 %
B. 60 m ² -lägenhet	Hyra: 888 kr	Hyra: 1 152 kr	Hyra: 1 416 kr
4. 60 m ² i ett plan Bk 38 000 Åk 2 018	27 600 kr 73 %	21 100 kr 56 %	14 700 kr 39 %
5. 90 m ² i bottenplan och 60 m ² i överplan Bk 33 000 Åk 1 763	21 300 kr 65 %	14 900 kr 45 %	8 500 kr 26 %
6. 2 st. 90 m ² och 2 st. 60 m ² Bk 32 000 Åk 1 712	20 100 kr 63 %	13 700 kr 43 %	7 200 kr 23 %

För en differentiering av statsbidraget efter byggnadskostnaderna finnes följande alternativ:

a) statsbidraget utgår med en viss bestämd procent av byggnadskostnaderna dock med den spärregeln att bidraget högst får uppgå till ett visst belopp. (Detta alternativ överensstämmer i princip med det nuvarande systemet.)

b) statsbidraget utgår med varierande procentsatser av byggnadskostnaderna beroende på dessas storlek (ju högre byggnadskostnader desto högre procentuellt bidrag). En variant av detta alternativ är att statsbidraget fixeras till vissa belopp i kronor vid olika stora byggnadskostnader. Även här bör finnas en spärregel, enligt vilken bidraget högst får uppgå till ett visst belopp.

De sakkunniga har funnit, att alternativet b) vore att föredraga med hänsyn till att behovet av bidrag blir relativt större med högre byggnadskostnader. Detta framgår även av tabellen.

De sakkunniga har sålunda funnit skäl tala för en differentiering av bidraget efter byggnadskostnaderna. Kommuner med hög byggnadskostnadsnivå och kommuner, som av ett eller annat skäl måste förlägga lärarbostaden till en dyrare hustyp, skulle då få större bidrag och kommer sålunda

icke i ett sämre läge än kommuner med låg byggnadskostnadsnivå och kommuner, som kan förlägga bostaden till en billigare hustyp. Med hänsyn till dels att en differentiering av bidraget efter byggnadskostnaderna skulle komplicera den administrativa handläggningen, dels att tjänstebostadsutredningens och statsbidragsutredningens förslag bör avvaktas, torde emellertid alternativ b) icke böra väljas. Den differentiering av bidraget som den nuvarande spärregeln innebär bör dock fortfarande finnas.

De nu utgående statsbidragen har de sakkunniga funnit i nuvarande läge uppenbart för låga. Även om hyrorna höjs på sätt de sakkunniga föreslagit, har kostnadsutvecklingen inneburit, att kommunerna skulle komma att belastas med betydande kostnader vid tillhandahållandet av nybyggda tjänstebostäder i hyresgrupperna 1 och 2, där övervägande antalet tjänstebostäder är belägna. De sakkunniga har dock icke ansett sig böra föreslå en sådan höjning av bidragen, att kommunerna i genomsnitt skulle få samtliga kostnader för de nybyggda tjänstebostäderna täckta. Den förordade hyreshöjningen kommer att gälla inte bara nybyggda bostäder inom kommunen utan även redan befintliga. Hyreshöjningarna för de sistnämnda bostäderna torde inte helt åtgå för täckning av de höjda driftkostnaderna för dessa, varför man torde ha anledning att räkna med att en del av de medgivna hyreshöjningarna kan disponeras för att täcka kostnaderna för de nybyggda bostäderna.

De sakkunniga har vid prövningen av statsbidragets storlek och differentiering utgått från de uppgifter, som redovisas i tabellen. Den genomsnittliga byggnadskostnaden för en nyuppförd lägenhet på 90 m² har uppskattats till cirka 47 000 kronor och för en lägenhet på 60 m² till cirka 37 000 kronor. De sakkunniga är medvetna om att lägenheter, uppfyllande boställsordningens krav, under senare år endast i undantagsfall kunnat uppföras till dessa kostnader och att beloppen därför kan förefalla knappt tilltagna. Då man enligt de sakkunnigas uppfattning kan räkna med sjunkande byggnadskostnader, och då det måste anses rimligt att vid utmätandet av statsbidragets storlek söka medverka till att kommunerna iakttar skäligen sparsamhet har de sakkunniga emellertid ansett sig ha fog för att lägga dessa belopp för byggnadskostnaderna till grund för de statsbidrag, som de sakkunniga finner motiverade. För fastställandet av statsbidragets maximibelopp i kronor har de sakkunniga sålunda utgått från dessa genomsnittliga byggnadskostnader och närmare prövat till vilken procent av dem bidraget högst bör uppgå. Som jämförelseled har därvid tagits det erforderliga bidraget i hyresgrupp 2. De sakkunniga har funnit ett bidrag på 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna rimligt avvägt för nybyggnader inom denna grupp. Bidraget bör dock få uppgå till högst 24 000 kronor för en lägenhet på 90 kvadratmeter och högst 18 000 kronor för en lägenhet på 60 kvadratmeter. Statsbidraget bör i princip beräknas på detta sätt i samtliga hyresgrupper.

Den differentiering av bidraget efter hyresgrupp, som ansetts motiverad, synes främst böra tillgodose det större bidragsbehovet i hyresgrupp 1, där hyresinkomsten är mindre. En administrativt enkel form för en sådan differentiering synes vara att — utan hinder av 50-procentregeln — ge ett tilläggsbidrag till de bostäder, som uppföres i kommun, hänförd till hyresgrupp 1. Efter viss justering nedåt av de i tabellen redovisade differenserna mellan de erforderliga bidragen i grupp 1 och grupp 2 har de sakkunniga ansett, att dessa tilläggsbidrag i hyresgrupp 1 bör uppgå till 6 000 kronor

för en lägenhet på 90 kvadratmeter och 4 000 kronor för en lägenhet på 60 kvadratmeter. Bidragen skulle alltså i grupp 1 kunna bli högst 30 000 respektive 22 000 kronor.

I hyresgrupp 3 — med stor sannolikhet den enda grupp utöver 1 och 2 i vilken nybyggnad i fortsättningen kommer att äga rum — skulle bidrag beräknade enligt förut förordade princip, d. v. s. samma bidrag som för hyresgrupp 2, på grund av hyresinkomstens storlek resultera i större belopp än de som enligt tabellen synas vara erforderliga. De sakkunniga har emellertid icke funnit anledning att föreslå några särskilda regler för beräkning av bidraget i denna grupp med hänsyn till att orterna i gruppen företrädesvis är belägna i Norrland, där byggnadskostnaderna är högre än de som legat till grund för beräkningarna i tabellen och där följaktligen även det erforderliga bidraget är högre.

Enligt de föreslagna schematiska reglerna för beräkning av bidragets storlek kommer det givetvis att uppkomma fall, där skäl för ett större bidrag kan föreligga, därför att geografiska förhållanden och kommunikationerna gör byggnadskostnaderna onormalt höga. Kungl. Maj:t bör därför enligt de sakkunnigas mening ha befogenhet att i undantagsfall, då särskilda skäl därtill föranleda, bestämma bidraget till högre belopp än enligt de generella reglerna.

De nu förordade statsbidragsbeloppen kan givetvis framstå som relativt höga, jämförda med de nuvarande beloppen. De sakkunniga framhåller emellertid, att de föreslagna beloppen bör bedömas mot bakgrunden av den byggnads- och driftkostnadsutveckling, som ägt rum under senare år, och de relativt låga hyror, som även efter den föreslagna höjningen skulle utgå särskilt i hyresgrupp 1. De sakkunniga har vidare icke ansett skäl föreligga att frånga principen att statsbidraget i stort sett skall täcka de merkostnader för skolväsendet, som faller å kommuner, vilka har att tillhandahålla tjänstebostäder för lärare. De sakkunniga erinrar i detta sammanhang om att enligt deras förslag antalet orter med tjänstebostadsskyldighet beräknas minska i förhållande till vad som nu gäller. Detta innebär, att man får en mindre total kostnadsökning än den föreslagna höjningen av statsbidragen skulle ha medfört vid ett bibehållande av nuvarande omfattning av tjänstebostadsskyldigheten.

Vid bedömningen av de föreslagna bidragsbeloppen bör vidare erinras om den subvention, som staten lämnar det allmänna bostadsbyggandet. För närvarande utgöres subventionen till nybyggnad av enfamiljs- och tvåfamiljshus av dels en under i första hand tio år ränte- och amorteringsfri del av egnahemslånet på 8 000 kronor, dels en garanterad ränta på bottenlån på 3 procent, dels ock en till 3 procent fastställd ränta på egnahemslånet. I huvudsak motsvarande produktionssubventioner utgår också för flerfamiljshus.

Slutligen uttalar de sakkunniga, att statsbidrag till lärarbostäder bör få utgå icke endast då bostäderna inrymmes i särskilda för lärare avsedda bostadshus utan även i sådana fall, då skoldistrikt avser att anvisa lägenhet till lärare såsom tjänstebostad i av kommunen eller s. k. allmännyttigt företag ägt hyreshus. I dessa fall kan bidraget av praktiska skäl eventuellt böra konstrueras som ett löpande årligt bidrag, därvid de föreslagna engångsbidragen, minskade med vad som i allmänna produktionssubventioner belöper å ifrågakvarande bostad, fördelas med lika belopp på samma tidspe-

riod, som gäller för de statliga bostadslånens amortering. Vad nu sagts bör gälla jämväl i det fall att skoldistrikt förvärvar lägenhet i av bostadsrättsförening ägd fastighet och anvisar denna såsom tjänstebostad.

Departementschefen har anfört följande.

De sakkunnigas förslag i fråga om statens bidrag till anskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare har föranlett vitt skilda uttalanden i remissutlåtandena. Redan av denna anledning finns det därför skäl att noga överväga, vad som beträffande detta statsbidrag är skäligt och lämpligt att göra i nuvarande läge, då förslag, som kan beröra tjänstebostäderna, relativt snart kan förväntas från såväl allmänna statsbidragsutredningen som 1952 års tjänstebostadsutredning. Ett ytterligare och än starkare skäl för en omprövning i nu förevarande sammanhang av de sakkunnigas förslag är, att detta förslag står i direkt samband med de sakkunnigas hyreshöjningsförslag, vilket jag icke tillstyrkt oförändrat. De statsbidrag, som de sakkunniga föreslagit höjda, är bidragen till anskaffande av tjänstebostäder, ej bidragen till reparationer och förbättringar. Nyanskaffningsbidragen avser i regel nybyggda bostäder och nästan uteslutande A-bostäder. För dessa har jag föreslagit en hyreshöjning med ungefär 40 procent, under det att de sakkunniga även för dessa bostäder föreslog 25 procents hyreshöjning.

De sakkunniga har framhållit, att på grund av sambandet mellan hyror och statsbidrag även en eventuell ändring av statsbidragens belopp bör bli av provisorisk natur. Jag delar denna uppfattning och vill särskilt understrika den därför, att enligt min mening statsbidraget under provisorietiden måste utmätas med viss försiktighet, så att icke statens bidrag vid en slutlig reglering av hyrorna eller av annat skäl relativt snart visar sig ha blivit för stort.

Jag kan därför icke tillstyrka statsbidrag av sådan storleksordning, att dessa bidrag skulle täcka hela den del av tjänstebostadskostnaden, som icke täckes av hyrorna. En viss del av nämnda kostnader måste kommunerna enligt min uppfattning alltfört bära.

Efter de nu nämnda övervägandena har jag funnit skäligt föreslå, att statens bidrag till anskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare höjes med 2 000 kronor för alla slagen av bostäder, alltså från 18 000 kronor till 20 000 kronor för tjänstebostad för ordinarie folkskollärare och från 12 000 kronor till 14 000 kronor för tjänstebostad för annan lärare.

I likhet med bl. a. skolöverstyrelsen, statskontoret, vissa länsstyrelser, allmänna statsbidragsutredningen och svenska landskommunernas förbund kan jag icke tillstyrka särskilda tilläggsbidrag för tjänstebostäder i hyresgrupp 1.

Den nuvarande maximeringen till 40 procent av de styrkta byggnadskostnaderna bör enligt min mening bestå. Jag kan alltså icke tillstyrka de sakkunnigas förslag om en höjning av denna gräns till 50 procent. I likhet med bl. a. skolöverstyrelsen, statskontoret och allmänna statsbidragsutredningen avstyrker jag också förslaget om bemyndigande för Kungl. Maj:t att i undantagsfall bevilja högre statsbidrag än enligt de generella reglerna. Jag kan ej heller ansluta mig till de sakkunnigas uttalande om lämpligheten av att statsbidrag i vissa angivna fall skulle få ges i form av ett löpande årligt bidrag.

De sakkunniga har i samband med sina kostnadsberäkningar upptagit

till behandling frågan om tidpunkten för de nya statsbidragsbeloppens ikraftträdande. De har därvid funnit vissa skäl tala för retroaktiv tillämpning och ifrågasatt, om icke den av dem förordade höjningen av statsbidragsbeloppen borde tillämpas retroaktivt beträffande samtliga av Kungl. Maj:t efter 1951 års ingång beviljade statsbidrag till uppförande av tjänstebostäder. Tidpunkten för den nya höjningen skulle då sammanfalla med tidpunkten för ikraftträdandet av 1952 års provisoriska statsbidragshöjning. Kostnaderna för en dylik retroaktiv tillämpning av deras förslag uppskattar de sakkunniga till i avrundat belopp 10 miljoner kronor.

För egen del är jag icke beredd att tillstyrka någon retroaktiv tillämpning av de nya statsbidragsbeloppen. Jag föreslår, att dessa belopp skall gälla för de tjänstebostäder, beträffande vilka Kungl. Maj:t meddelar bidragsbeslut efter den 30 juni 1955.

Till stöd för de i *motionerna I: 434* och *II: 534* gjorda yrkandena om vissa tilläggsbidrag för tjänstebostäder i hyresgrupp 1 samt om maximering av statsbidraget till högst 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna har anförts huvudsakligen följande.

De i propositionen framlagda förslagen innebär givetvis i icke obetydlig utsträckning förbättrade villkor för de kommuner, som måste anskaffa tjänstebostäder för folkskolans lärare. För hyresgrupp 2 och högre grupper synes förslagen väl motsvara de sakkunnigas intentioner. För hyresgrupp 1, som omfattar 81 procent av samtliga tjänstebostäder, medför Kungl. Maj:ts förslag dock icke den förbättring, som vi anser vara nödvändig. Kommunerna i hyresgrupp 1 får bära betydligt större kostnader för tjänstebostäderna än andra kommuner. Enligt de sakkunnigas förslag skulle kommunerna i hyresgrupp 1 kompenseras härför genom ett särskilt tilläggsbidrag. Enligt vår mening bör i hyresgrupp 1 utgå ett sådant tilläggsbidrag, som vid den av Kungl. Maj:t föreslagna hyressättningen för nya A-bostäder täcker kommunernas årskostnader i samma utsträckning som skulle blivit fallet enligt de sakkunnigas förslag.

Sambandet mellan byggnadskostnader, årskostnader, hyror och statsbidrag har i de sakkunnigas betänkande belysts i ett par exempel, som också redovisas i propositionen. I exempel 1, som gäller lägenhet på 90 m² (för ordinarie folkskollärare), har byggnadskostnaderna beräknats till 45 000 kronor, de årliga driftkostnaderna till 560 kronor och de årliga kapitalkostnaderna efter en annuitet av 4,1 procent. Vid nuvarande statsbidrag blir de faktiska årskostnaderna, d. v. s. årskostnaderna med hänsyn tagen till statsbidraget, 1 667 kronor. Vid nuvarande hyressättning faller i hyresgrupp 1 på kommunerna 779 kronor eller cirka 47 procent av dessa årskostnader.

Enligt *de sakkunnigas förslag* till statsbidrag och hyressättning skulle förhållandena i exempel 1 för hyresgrupp 1 bli följande:

90 kvadratmeters lägenhet

Byggnadskostnad 45 000 kronor

Hyra 1 110 kronor

Statsbidrag 22 500 + 6 000 = 28 500 kronor

Årskostnad med bortseende från statsbidraget = 2 405 kronor

Årskostnad med hänsyn tagen till statsbidraget = (560 + 4,1 procent × 16 500) = 1 236: 50

Årskostnad som icke täcks av hyran = 126: 50 kronor

På kommunerna skulle alltså falla cirka 10 procent av de faktiska årskostnaderna enligt de sakkunnigas förslag. Enligt *Kungl. Maj:ts förslag* till statsbidrag och hyressättning skulle förhållandena i exempel 1 för hyresgrupp 1 bli följande:

90 kvadratmeters lägenhet

Byggnadskostnad 45 000 kronor

Hyra 1 248 kronor

Statsbidrag 18 000 kronor

Årskostnad med bortseende från statsbidraget = 2 405 kronor

Årskostnad med hänsyn tagen till statsbidraget = $(560 + 4,1 \text{ procent} \times 27\,000) = 1\,667$ kronor

Årskostnad som icke täcks av hyran = 419 kronor

På kommunerna skulle alltså enligt *Kungl. Maj:ts förslag* falla cirka 25 procent av de faktiska årskostnaderna. För att kommunen vid den av *Kungl. Maj:t* föreslagna hyressättningen skulle få svara för lika stor del av de faktiska årskostnaderna som enligt de sakkunnigas förslag krävs ett statsbidrag till anskaffande av lägenheten på 24 171 kronor.

Exempel 2 i de sakkunnigas betänkande gäller lägenhet på 60 m² (för annan lärare), varvid byggnadskostnaderna beräknats till 33 000 kronor, de årliga driftkostnaderna till 410 kronor och de årliga kapitalkostnaderna efter en annuitet av 4,1 procent. Vid nuvarande statsbidrag blir de faktiska årskostnaderna 1 271 kronor. Vid nuvarande hyressättning faller härav 575 kronor eller 45 procent på kommun i hyresgrupp 1.

Enligt *de sakkunnigas förslag* till statsbidrag och hyressättning skulle förhållandena i exempel 2 för hyresgrupp 1 bli följande:

60 kvadratmeters lägenhet

Byggnadskostnad 33 000 kronor

Hyra 870 kronor

Statsbidrag $16\,500 + 4\,000 = 20\,500$ kronor

Årskostnad med bortseende från statsbidraget = 1 763 kronor

Årskostnad med hänsyn tagen till statsbidraget = $(410 + 4,1 \text{ procent} \times 12\,500) = 922,50$ kronor

Årskostnad som icke täcks av hyran = 52:50 kronor

På kommuner i hyresgrupp 1 skulle alltså enligt de sakkunnigas förslag falla cirka 5,7 procent av de faktiska årskostnaderna. Enligt *Kungl. Maj:ts förslag* till statsbidrag och hyressättning skulle förhållandena i exempel 2 för hyresgrupp 1 bli följande:

60 kvadratmeters lägenhet

Byggnadskostnad 33 000 kronor

Hyra 972 kronor

Statsbidrag 13 200 kronor

Årskostnad med bortseende från statsbidraget = 1 763 kronor

Årskostnad med hänsyn tagen till statsbidraget = $(410 + 4,1 \text{ procent} \times 19\,800) = 1\,221,80$ kronor

Årskostnad som icke täcks av hyran = 249:80 kronor

På kommuner i hyresgrupp 1 skulle alltså falla cirka 20 procent av de faktiska årskostnaderna enligt *Kungl. Maj:ts förslag*. För att kommunen

vid den av Kungl. Maj:t föreslagna hyressättningen skulle få svara för 10 procent av de faktiska årskostnaderna krävs ett statsbidrag till anskaffande av lägenheten med 16 342 kronor.

Det bör i detta sammanhang understrykas, att byggnadskostnaderna erfarenhetsmässigt är betydligt högre än vad som räknats med i de sakkunnigas betänkande och exemplen ovan. Kommun i hyresgrupp 2 skulle enligt såväl de sakkunnigas som Kungl. Maj:ts förslag få svara för cirka 2 procent av de faktiska årskostnaderna för en lägenhet på 90 m². För lägenhet på 60 m² skulle de sakkunnigas förslag innebära, att hyran helt täckte de faktiska årskostnaderna, medan enligt Kungl. Maj:ts förslag cirka 10 procent av dessa kostnader skulle få bäras av kommun i hyresgrupp 2. För kommunerna i hyresgrupp 2 och högre grupper bör alltså Kungl. Maj:ts förslag enligt vår mening vara acceptabelt. Starka skäl kan enligt vår mening anföras för en revision av hyresgrupperingen. I nuvarande läge torde dock icke en sådan kunna genomföras. I hyresgrupp 1 bör statsbidraget till anskaffande av lägenhet enligt vår uppfattning nu därför ökas utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, så att kommunen inte behöver svara för mer än cirka 10 procent av de faktiska årskostnaderna. Vi föreslår därför, att i hyresgrupp 1 utöver det generella statsbidraget på 20 000 kronor för lägenhet på 90 m² och 14 000 kronor för lägenhet på 60 m² skall utgå ett tilläggsbidrag på 4 000 respektive 2 000 kronor.

Om man i enlighet med vad som föreslås i propositionen räknar med en nybyggnad av ungefär 183 större och 95 mindre tjänstebostäder om året och att cirka 81 procent av dessa skulle falla inom hyresgrupp 1, skulle vårt förslag medföra en ökad kostnad av cirka 750 000 kronor per år. Vi föreslår därför, att byggnadsbidraget till tjänstebostäder för folkskolans lärare uppräknas till 6 750 000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall maximeringen av statsbidraget till 40 procent av de styrkta byggnadskostnaderna fortfarande bestå. De sakkunniga hade föreslagit, att statsbidraget skulle få utgå med högst 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna. Förutsättningen för att kommunerna skall kunna få ett tillfyllestgörande bidrag är enligt vår mening, att det får uppgå till högst 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna.

Det i *motionen II: 524* gjorda yrkandet om bidragsbelopp å 27 000 respektive 20 000 kronor överensstämmer med vad skolöverstyrelsen i sitt remissyttrande på denna punkt föreslagit.

Yrkanden om tillämpning av de förhöjda statsbidragsbeloppen retroaktivt från och med den 1 januari 1951 har framställts i *motionerna I: 314* och *II: 316* samt *I: 420* och *II: 525*. I de förstnämnda motionerna — vilka väckts i anslutning till statsverkspropositionen — har anförts bland annat följande.

De nuvarande statsbidragen är uppenbarligen för låga för att kunna täcka de ökade byggnadskostnaderna. Vi hälsar därför med tillfredsställelse att riksdagen nu får tillfälle att taga ställning till en förbättring av dessa bidrag. Vi anser det dock icke tillräckligt, att bidragsökningen kommer endast sådana bostäder tillgodo, vilka blir föremål för Kungl. Maj:ts bidragsbeslut efter den 1 juli 1955. De nuvarande bidragen har nämligen

visat sig otillräckliga även för den period de varit tillämpliga. 1952 års riksdag kunde icke överblicka behovet av ökade bidrag och därför ej heller fatta ett definitivt beslut och lät därför bidragsstorleken få karaktären av ett provisorium, något som vi här ytterligare vill understryka. Och detta provisorium gäller alla Kungl. Maj:ts bidragsbeslut på detta område från den 1 januari 1951. Det beslut, som 1955 års riksdag kommer att fatta i denna fråga, måste taga hänsyn till detta förhållande.

Bidragsförhöjningens provisoriska karaktär kan — vilket också poängterats av de sakkunniga — ha medfört att en del kommuner låtit uppförandet av tjänstebostäder anstå i avvaktan på ett sedermera förhöjt bidrag. Vad angår kommuner, som byggt behövliga tjänstebostäder efter 1952 års beslut, måste det anses skäligt, att de i efterhand kompenseras för de större kostnader de fått vidkännas på den grund att hittillsvarande statsbidrag varit otillräckliga.

Kostnadsberäkningar

Under en följd av år har å riksstatens åttonde huvudtitel uppförts ett förslagsanslag till Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder. Från detta anslag utbetalas statsbidrag till skoldistrikt dels vid nybyggnad av tjänstebostad och vid inredande av tjänstebostad i inköpt eller annorledes förvärvad byggnad, dels ock vid om- eller tillbyggnad eller mer omfattande ändringsarbeten å sådan tjänstebostad, som vid kungörelsens den 30 december 1946 (SFS nr 887/1946, ändrad 600/1952) ikraftträdande icke motsvarade boställsordningens krav i vissa avseenden.

Om utgivande av statsbidrag meddelar Kungl. Maj:ts beslut i samband med godkännande av byggnadsritningar för vederbörligt byggnadsarbete. Utbetalning av beviljat statsbidrag sker först sedan byggnadsarbetet utförts och avsynats samt godkänts. Till följd av att statsbidragets utbetalning i allmänhet sker först något budgetår efter det, varunder bidraget beviljats, beslutar riksdagen årligen dels om storleken av det riksstatsanslag, som skall uppföras i riksstaten för närmast följande budgetår, dels ock in till vilket belopp Kungl. Maj:ts under samma budgetår må bevilja byggnadsbidrag till tjänstebostäder.

Förevarande anslag har för innevarande budgetår upptagits med 4 800 000 kronor, varjämte riksdagen medgivit, att Kungl. Maj:ts må under nämnda budgetår bevilja bidrag ur anslaget med tillhoppa högst 6 000 000 kronor. För nästa budgetår har i statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, punkten 253, anslaget föreslagits uppfört med 5 500 000 kronor.

Det för en femårsperiod vid oförändrade statsbidragsgrunder behövliga nybyggnadsbehovet av tjänstebostäder uppskattas av *de sakkunniga* till 2 063 bostäder för ordinarie folkskollärare och till 797 för annan lärare, d. v. s. till i genomsnitt 412 större och 160 mindre lärarbostäder för år. Genomföres åter det av de sakkunniga förordade tätortsförteckningssystemet torde en viss minskning av ifrågakvarande nybyggnadsbehov uppkom-

ma. Vid sådant förhållande beräknar de sakkunniga nybyggnadsbehovet för en femårsperiod till 1 250 bostäder för ordinarie folkskollärare och 650 för annan lärare, motsvarande ett årligt nybyggnadsbehov av 250 större och 130 mindre bostäder. Tätortsförteckningssystemets införande minskar alltså i viss utsträckning nybyggnadsbehovet och därmed även anslagsbehovet till statsbidrag. Denna minskning motverkas emellertid av den av de sakkunniga förordade höjningen av statsbidragsbeloppen. De årliga kostnaderna för statsbidrag till tjänstebostäder under en femårsperiod beräknar de sakkunniga vid oförändrade statsbidragsgrunder till ett avrundat belopp av 9 400 000 kronor samt vid bifall till tätortsförteckningssystemets införande och till den förordade höjningen av statsbidragsbeloppen till i runt tal 9 850 000 kronor, allt under den förutsättningen att förut angivna nybyggnadsbehov i båda fallen helt tillgodoses under femårsperioden.

De sakkunniga har emellertid icke räknat med att hela nybyggnadsbehovet skall kunna helt tillgodoses under en femårsperiod. De har i stället utgått från att det i praktiken kommer att bli ett tjänstebostadsbyggande av i stort sett samma omfattning som under de tre senast tilländalupna budgetåren. Vid sådant förhållande torde enligt de sakkunnigas beräkningar anslaget till statsbidrag till tjänstebostäder under de närmaste åren kunna begränsas till i genomsnitt omkring 8 000 000 kronor, varav 1 000 000 kronor skulle falla å statsbidrag till ombyggnader m. m. av äldre tjänstebostäder. Vid bedömande av detta ökade anslagsbehov torde böra beaktas, att det nu föreliggande behovet av nya tjänstebostäder beräknas bli täckt tidigare — sannolikt inom loppet av sju à åtta år — än man med hittillsvarande byggnadstakt kunnat räkna med. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör också ett införande av tätortsförteckningssystemet efter en viss övergångsperiod leda till ett undan för undan minskat behov av att bygga nya tjänstebostäder, då det kan förutsättas, att allt flera orter kommer att uppföras å tätortsförteckningarna.

Departementschefen har anfört följande.

De sakkunniga har vid sina kostnadsberäkningar utgått ifrån, att det under de närmast kommande åren kommer att bli ett tjänstebostadsbyggande av i stort sett samma omfattning som under de tre budgetåren 1951/54. Genom de sakkunnigas olika förslag — främst tätortsförteckningarna — antages ett nu beräkningsbart nybyggnadsbehov bli täckt inom loppet av 7 à 8 år.

Enligt min mening är det av finansiella skäl motiverat, att man tills vidare icke överskrider den kostnadsram av 6 miljoner kronor för tjänstebostadsbidragen, som gällt sedan budgetåret 1953/54. Jag förordar därför, att den av riksdagen fastställda maximisumman för Kungl. Maj:ts bidragsbeslut åtminstone för nästa budgetår men även — om ej ändrade förhållanden inträder — för de närmast därpå följande budgetåren bibehålles vid 6 miljoner kronor. Sker så, kommer också det årliga anslagsbehovet från och med budgetåret 1956/57 och tills vidare att vara ungefär 6 miljoner kronor.

Därest av anslaget årligen ungefär 1 miljon kronor avses för reparations- och förbättringsarbeten, kommer med de av mig förordade statsbidragsbeloppen bidrag årligen att kunna ges för nybyggnad av ungefär 183 större och 95 mindre tjänstebostäder (enligt den proportion, som följer av de sakkunnigas uppgift om nybyggnadsbehovet: 1 250 större och 650 mindre bostäder under närmaste femårsperiod). Mitt förslag innebär alltså, att nybyggnadsbehovet blir täckt på knappt sju år. Årligen kommer statsbidrag att kunna beviljas för ungefär 275 nya tjänstebostäder. Detta innebär en viss minskning mot budgetåret 1953/54 (300 tjänstebostäder) men en ökning i jämförelse med budgetåren 1951/52 och 1952/53 (256 respektive 243 tjänstebostäder).

Utskottet

Vad först gäller frågan om folkskoleväsendets beroende av lärarbostäder har de sakkunniga ansett sig kunna konstatera, att möjligheterna att på lämpligt sätt upprätthålla skolväsendet alltjämt är beroende av att den erforderliga lärarpersonalen kan få sin bostadsfråga ordnad på ett tillfredsställande sätt och att detta på den egentliga landsbygden icke kan beräknas bli fallet med mindre tjänstebostadssystemet bibehålles.

Departementschefen, som i likhet med de sakkunniga ansett tillkomsten av 1947 års bostadsförsörjningslag icke utesluta behovet av särskilda bestämmelser och åtgärder beträffande lärarnas bostadsfråga, har funnit tjänstebostäderna ännu så länge vara av stor betydelse för folkskoleväsendet på landsbygden. Departementschefen har därför ansett sig icke kunna för närvarande förorda en avveckling av tjänstebostadssystemet för folkskolans lärare.

Utskottet finner sig kunna ansluta sig till departementschefens sålunda redovisade ställningstagande men vill samtidigt framhålla, att utskottet förväntar att frågan om skälen för tjänstebostadssystemets bibehållande på folkskoleväsendets område kommer under förnyat övervägande i samband med prövningen av 1952 års tjänstebostadsutrednings blivande betänkande.

Skoldistriktens skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder är för närvarande knuten till hyresmarknadsbegreppet. Innebörden av detta begrepp har sedan länge varit omstridd och det har visat sig förenat med vissa svårigheter att i praktiken tillämpa detsamma. Det förhåller sig vidare enligt gällande regler bland annat så, att, oaktat att hyresmarknad kan anses föreligga, en av kommun åt lärare på vanliga hyresvillkor upplåten bostad kan insynas och förklaras såsom tjänstebostad.

I syfte att åstadkomma mera preciserade grunder för bestämmande av huruvida skoldistrikt skall ha skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad

har departementschefen i enlighet med de sakkunnigas förslag förordat införande av s. k. tätortsförteckningar. Dessa förteckningar avses skola upptaga sådana orter, där skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad icke prövas föreligga. Förteckningarna skall upprättas av folkskolinspektörerna, efter överläggningar med kommunerna och lärarna, samt därefter fastställas av länsstyrelserna för femårsperiod. Kommunerna och lärarna skall beredas tillfälle att inkomma med erinringar, innan förteckning fastställs. Till ledning för upprättandet av tätortsförteckningarna avses särskilda anvisningar skola utfärdas. I det föregående har redogjorts för vad de sakkunniga och departementschefen anfört med avseende å innehållet i dessa anvisningar.

I motionerna I: 420 och II: 525 har i detta sammanhang yrkats, att bestämmelserna i § 52 folkskolestadgan angående skoldistrikts skyldighet att anskaffa tjänstebostäder erhåller en sådan ändrad lydelse, att därav framgår, att vid hyresmarknadens bestämmande jämväl kommun och kommunägt företag tillhöriga bostäder får medräknas.

Enligt utskottets mening synes den av de sakkunniga föreslagna, av departementschefen tillstyrkta metoden med särskilda tätortsförteckningar för bestämmande av skoldistriktens skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder vara en lämplig åtgärd för att åstadkomma en entydig författningsreglering beträffande tjänstebostadsskyldigheten. I valet mellan att antingen i författningstexten söka precisera hyresmarknadsbegreppet eller grunda tjänstebostadsskyldigheten på tätortsförteckningar anser utskottet det senare alternativet avgjort vara att föredraga, med hänsyn till att tätortsförteckningarna, sedan de väl fastställts, icke lämnar utrymme för några skiljaktiga tolkningar beträffande skoldistriktens tjänstebostadsskyldighet. Tätortsförteckningarna — vilkas tillkomst jämväl beräknas komma att medföra en väsentlig begränsning av nybyggnadsbehovet — bör såsom departementschefen framhållit undantagslöst vara avgörande för skoldistriktens skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder. Av detta skäl finner utskottet sig icke böra biträda det i motionerna I: 420 och II: 525 gjorda yrkandet, att — vid sidan av tätortsförteckningarna — hyresmarknadsbegreppet skulle i vissa avseenden preciseras i författningstexten. Beträffande syftet med det motionsvis gjorda yrkandet på denna punkt får utskottet erinra om att departementschefen förklarat sig dela de sakkunnigas uppfattning, att det är skäligt att befria en kommun från skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder, om det finnes vilja och intresse hos de kommunala myndigheterna att medverka till att lärarpersonalen erhåller bostäder i öppna marknaden. Departementschefen har därvid betonat, att dylik vilja och dylikt intresse måste ha tagit sig uttryck i klart påvisbara konkreta åtgärder. Mot detta uttalande beträffande innebörden av anvisningarna för tätortsförteckningarnas upprättande — vilket uttalande innebär att bland annat bostäder, som äges eller förvaltas av kommuner eller kom-

munägda företag eller liknande organ, skall beaktas vid upprättande av tätortsförteckningarna — synes enligt utskottets mening någon erinran icke kunna riktas. Syftet med det på denna punkt motionsvis gjorda yrkandet torde därmed få anses vara tillgodosett.

Vid tillämpningen av det nuvarande hyresmarknadsbegreppet är bostadsbelägenhet i förhållande till skolan av betydelse. Gränsen för det område, inom vilket hyresmarknad skall finnas för att skoldistrikt skall vara befriat från skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostad, har ansetts icke böra gå på längre avstånd från skolan än ungefär två kilometer farbar väg. De sakkunniga har nu förordat, att skolort — d. v. s. den plats där skolan är belägen — bör få uppföras på tätortsförteckningen även då skolorten är belägen utanför tätort men på högst fyra kilometers avstånd från dennas gräns. Departementschefen har emellertid förklarat sig icke nu kunna medverka till att det avstånd från skolan, inom vilket hyresmarknadsort eller tätort skall finnas för att skoldistriktet skall vara befriat från skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad, utsträcker från hittills tillämpade två kilometer till fyra kilometer. Samtidigt har dock departementschefen förordat, att man i fortsättningen fäster större vikt vid kommunikationsförhållandena mellan bostaden och skolan, så att om dessa är särskilt lämpliga man kan bortse från om det angivna avståndet är mer än två kilometer.

I motionerna I: 420 och II: 525 har i förevarande hänseende yrkats, att avståndet mellan hyresmarknadsområdets gräns och skolan utsträcker från två till fyra kilometer. I motionerna I: 434 och II: 534 har förordats, att den allmänna regeln skall i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag vara, att skolort bör få uppföras i förteckningen, då densamma är belägen på högst fyra kilometers avstånd från tätortsgräns.

Utskottet har vid sin prövning, med beaktande av de många olika faktorer som inverkar på bedömningen av förevarande spørsmål, kommit till följande uppfattning. Såsom allmän norm bör gälla, att skolort, som är belägen inom fyra kilometers avstånd från tätortsgräns, bör upptagas i tätortsförteckningen. Denna regel torde emellertid icke böra tillämpas helt undantagslöst. I de fall, där kommunikationsförhållandena mellan tätorten och skolorten prövas vara direkt olämpliga, synes ifrågavarande avstånd skäligen icke böra utsträckas utöver två kilometer. I de fall åter, där kommunikationsförhållandena befinnes särskilt lämpliga, bör avståndet kunna utsträckas utöver fyra kilometer. De av utskottet nu angivna normerna ger självfallet utrymme för ett visst mått av skönsmässigt bedömande, men detta synes utskottet riktigt, då prövningen av förevarande spørsmål i praktiken — vid upprättandet av tätortsförteckningarna — ofrånkomligen måste ske med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall utan någon absolut bundenhet vid formella regler.

Vad departementschefen i övrigt anfört och förordat beträffande skol-

distriktens skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder har icke givit utskottet anledning till erinran eller till annat uttalande än att utskottet förutsätter, att de av de sakkunniga försöksvis upprättade, till propositionen såsom bilaga fogade tätortsförteckningarna underställes kommunerna och lärarna, innan de blir föremål för länsstyrelsernas slutliga prövning.

Beträffande lärarens skyldighet att mottaga tjänstebostad innebär departementschefens förslag, att skyldighet att mottaga tjänstebostad alltid skall föreligga för lärare, när skoldistriktet har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad, att dylik skyldighet skall gälla även i det fall att tjänstebostadsskyldighet för skoldistriktet ej föreligger, men distriktet likväl ställer tjänstebostad av klass A till förfogande, att lärare skall vara skyldig att bebo tjänstebostad vid nedlagd skola, om bostaden kan sägas ligga i den nya skolans närhet, samt att — såsom en övergångsbestämmelse — lärare, som vid tidpunkt då skoldistrikts tjänstebostadsskyldighet upphör är innehavare av tjänstebostad, skall övergångsvis, så länge han kvarstår i samma tjänst, vara berättigad till tjänstebostad.

Utskottet tillstyrker bifall till vad departementschefen sålunda föreslagit. Med anledning av de i förevarande sammanhang motionsvis gjorda yrkandena får utskottet anföra följande.

I motionerna I: 420 och II: 525 har påyrkats en sådan utformning av den blivande författningstexten, att därav tydligt framgår att såsom tjänstebostäder skall betraktas endast sådana bostäder, som vid upplåtelsen uttryckligen angivits skola utgöra tjänstebostäder. Enligt motionärernas mening skulle den av de sakkunniga föreslagna formuleringen av 1 § 2 mom. boställsordningen för folkskolans lärare och 26 § 1 mom. avlöningsreglementet för folkskolan kunna tolkas så, att lärare, som nu har bostad i en kommunen eller kommunägt företag tillhörig fastighet i tätort och som med stöd av gällande bestämmelser fått denna bostad förklarad såsom tjänstebostad, skulle även i fortsättningen kunna göra anspråk på bostaden såsom tjänstebostad, oaktat att orten upptages i tätortsförteckningen. Motionärerna har även befarat att den av de sakkunniga föreslagna författningstexten skulle kunna tolkas så, att bostad, som av kommunen eller kommunägt företag framdeles upplåtes åt nytillträdande lärare, skulle kunna förklaras för tjänstebostad.

Med vad sålunda anförts i motionerna I: 420 och II: 525 sammanhänger det i motionen I: 416 framställda yrkandet, avseende att den av departementschefen föreslagna övergångsbestämmelsen icke skall göras tillämplig beträffande lärare, som på grund av nu gällande bestämmelser fått sin bostad förklarad för tjänstebostad, trots att vid bostadsupplåtelsen hyresmarknad förelegat på orten.

Utskottet får i anledning av det nyss angivna, i motionerna I: 420 och II: 525 gjorda yrkandet, understryka, att departementschefen — som icke haft att i förevarande sammanhang ta ståndpunkt till författningstextens utformning i detalj — avsett att tätortsförteckningarna undantagslöst skall vara avgörande för kommunernas skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder. Av detta uttalande, till vilket utskottet i det föregående anslutit sig, följer att bostad, som inom en på förteckningen uppförd ort upplåtes åt lärare, icke kan förklaras för tjänstebostad. Det kan sålunda förutsättas att författningstexten utformas så, att de i motionerna I: 420 och II: 525 i detta hänseende uttalade önskemålen blir helt tillgodosedda.

Den av de sakkunniga föreslagna, av departementschefen förordade övergångsbestämmelsen åsyftar uppenbarligen endast de fall, där hyresmarknad icke förefunnits och därmed tjänstebostadsskyldighet ansetts föreligga vid upplåtelsen, men där denna skyldighet upphör genom ortens upptagande på tätortsförteckningen. Däremot inbegripes icke sådana fall, där vid upplåtelsen hyresmarknad förelegat och sålunda tjänstebostadsskyldighet ej förefunnits, men där läraren likväl på grund av hittillsvarande bestämmelser fått bostaden förklarad för tjänstebostad. Med denna innebörd av övergångsbestämmelsen torde det i motionen I: 416 gjorda yrkandet vara tillgodosett.

Utskottet har icke funnit sig böra biträda det i motionerna I: 420 och II: 525 framställda yrkandet, att ifrågavarande övergångsbestämmelse skulle helt slopas.

Vad departementschefen föreslagit beträffande t j ä n s t e b o s t ä d e r n a s b e s k a f f e n h e t m. m. i vissa hänseenden föranleder ingen erinran från utskottets sida.

Kostnaderna för folkskolans tjänstebostäder bestrides för närvarande av staten, tjänstebostadsinnehavarna och kommunerna. Statsbidraget utgår såsom engångsbidrag, vilket medför minskning av kommunernas kapitalkostnader för bostäderna och därmed minskning av kommunernas årskostnader. Tjänstebostadsinnehavarna erlägger hyra, som dock icke helt täcker årskostnaderna, varför en del av dessa slutligt faller på kommunerna. Frågorna om h y r e s s ä t t n i n g e n och avvägningen av s t a t s b i d r a g e t har alltså ett bestämt samband med varandra.

Tjänstebostadshyrorerna är nu differentierade alltefter hyresgrupper, yt-innehåll och kvalitetsklass. Hyresbeloppens storlek har angivits i den förut lämnade redogörelsen. Statsbidraget utgår för närvarande med 18 000 kronor för tjänstebostad för ordinarie lärare (i regel lägenhet på cirka 90 kvadratmeter om minst tre rum och kök) samt med 12 000 kronor för tjänstebostad åt annan lärare (lägenhet på cirka 60 kvadratmeter om minst två

rum och kök). Statsbidraget må dock ej överstiga 40 procent av de styrkta byggnadskostnaderna.

De sakkunniga har föreslagit en uppräknig av samtliga hyresbelopp med omkring 25 procent samt i anslutning därtill förordat, att statsbidragsbeloppen höjes till 24 000 respektive 18 000 kronor, dock högst 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna. Därjämte har de sakkunniga för tjänstebostäder i hyresgrupp 1 föreslagit tilläggsbidrag å 6 000 respektive 4 000 kronor, att utgå utan hinder av 50-procentmaximeringen.

Departementschefens förslag innebär dels en höjning av tjänstebostadshyrorna med ungefär 40 procent för de A-bostäder, som första gången tagits i bruk som tjänstebostäder efter den 31 december 1950, ungefär 30 procent för övriga A-bostäder, ungefär 25 procent för B-bostäder samt ungefär 15 procent för C-bostäder, dels ock — med bibehållande av den nuvarande maximeringen till 40 procent av de styrkta byggnadskostnaderna — en höjning av statsbidragsbeloppen till 20 000 respektive 14 000 kronor.

Till utskottets prövning föreligger i förevarande hänseenden jämväl ett antal motionsvis framställda yrkanden.

I motionerna I: 420 och II: 525 har yrkats, att hyressättningen anpassas till vad 1952 års tjänstebostadsutredning förordat i sitt remissyttrande samt att statsbidragsbeloppen anpassas till de sakkunnigas förslag.

I motionerna I: 434 och II: 534 har yrkats, dels att hyreshöjningen med 40 procent skall gälla även de A-bostäder, som tagits i bruk före den 1 januari 1951 men efter denna tidpunkt undergått sådan reparation och modernisering, att de kan jämföras med nybyggda bostäder, dels att i hyresgrupp 1 skall utgå tilläggsbidrag med 4 000 kronor för tjänstebostad för ordinarie lärare och 2 000 kronor för tjänstebostad för annan lärare, dels ock att statsbidraget maximeras till 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna.

I motionen II: 524 har yrkats, att statsbidragsbeloppen höjes till 27 000 respektive 20 000 kronor med en maximering till 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna.

Departementschefen har föreslagit, att de förhöjda statsbidragsbeloppen skall gälla för de bostäder, beträffande vilka Kungl. Maj:t meddelar bidragsbeslut efter den 30 juni 1955. I motionerna I: 314 och II: 316 samt I: 420 och II: 525 har yrkats, att statsbidragshöjningen skall tillämpas retroaktivt beträffande samtliga av Kungl. Maj:t efter 1951 års ingång beviljade statsbidrag.

Vad först gäller tjänstebostadshyran bör denna enligt utskottets mening i princip avvägas så, att hyresbeloppet täcker årskostnaden för bostaden, i den mån hyran icke befinnes bära av olika skäl nedsättas under det belopp, som motsvarar årskostnaden. De nuvarande hyresbeloppen har gällt

sedan år 1947. De fastställdes på grundval av 1945 års hyresräkning, som avsåg förhållandena under hyresåret 1945—46. Hyran för A-bostad om 90 kvadratmeter utgör i hyresgrupperna 1, 2 och 3 respektive 888, 1 164 och 1 440 kronor. Enligt departementschefens förslag kommer motsvarande hyresbelopp för under de senare åren uppförda A-bostäder att uppgå till 1 248, 1 632 och 2 016 kronor. Den genomsnittliga verkliga byggnadskostnaden för här avsedd A-bostad har under perioden sommaren 1951—sommaren 1953 uppgått till cirka 55 000 kronor. Den sammanlagda årskostnaden, fränsett bränslekostnaden, kan med nämnda byggnadskostnad beräknas till omkring 2 900 kronor, motsvarande 5,3 à 5,4 procent av byggnadskostnaden. Även med den 40-procentiga hyreshöjning, som departementschefen föreslagit, blir det alltså en högst betydande hyresrabatt för tjänstebostadsinnehavaren. Utskottet får också erinra om att 1952 års tjänstebostadsutredning i sitt remissyttrande ansett hyran för de nyare A-bostäderna av den större typen icke böra sättas lägre än 1 800 kronor i hyresgrupperna 1 och 2, motsvarande en hyreshöjning med 103 respektive 54 procent.

Även om hänsyn tages till de omständigheter, bland annat svårigheterna att erhålla lärare på landsbygden, som kan tala för att tjänstebostadshyrorna för folkskolans lärare bör hållas på en relativt låg nivå, torde alltså starka skäl kunna anföras för en ytterligare höjning av hyresbeloppen utöver vad departementschefen föreslagit. Utskottet får i detta sammanhang också peka på det förhållandet, att den i departementschefens förslag bibehållna differensen mellan hyresbeloppen i hyresgrupp 1 och 2 numera ingalunda har någon full motsvarighet i variationen i byggnadskostnaderna mellan dessa hyresgrupper. Skäl kan därför anföras även för en viss revision av hyresgrupperingen för ifrågavarande tjänstebostäder.

Mot de nu anförda synpunkterna måste emellertid vägas två omständigheter av synnerlig betydelse. Departementschefen har framhållit, att de av honom föreslagna hyreshöjningarna utgör ett provisorium i avvaktan på de ställningstaganden i tjänstebostadsfrågorna, som kan bli en följd av 1952 års tjänstebostadsutrednings kommande förslag. Frågan om hyressättningen för folkskolans tjänstebostäder kan sålunda väntas komma upp till förnyat bedömande i ett större sammanhang, varvid jämväl spörsmålet om bibehållande av den nuvarande hyresgrupperingen för dessa bostäder torde tagas under övervägande. Därtill kommer, att det av departementschefen nu framlagda förslaget till hyreshöjningar grundats på resultatet av vissa med lärarorganisationerna i ämnet hållna överläggningar. Utan att utgöra en formell förhandlingsöverenskommelse torde departementschefens förslag likväl få anses i sak innefatta en överenskommelse med vederbörande personalorganisationer.

Mot bakgrunden av sistberörda förhållanden har utskottet i nuvarande läge icke ansett sig böra frånga departementschefens föreliggande förslag beträffande höjning av tjänstebostadshyrorna. Därav följer att utskottet avstyrker bifall till motionerna I: 420 och II: 525, såvitt i dessa motioner yrkats en anpassning av hyressättningen till tjänstebostadsutredningens förslag. Även om skäl kan anföras för en enhetlig hyressättning beträffande A-bostäderna och i vart fall beträffande sådana A-bostäder, som oavsett byggnadsåret kvalitetsmässigt måste anses likvärdiga, har utskottet likväl, med hänsyn till att det här är fråga om ett provisorium, icke heller funnit sig böra biträda det i motionerna I: 434 och II: 534 på denna punkt framställda yrkandet.

Vad därefter gäller spørsmålet om statsbidraget till tjänstebostäderna får utskottet till en början erinra om att det vid införandet av de nuvarande statsbidragen förutsattes bland annat, att bidragets syfte var att möjliggöra för de skoldistrikt, som är tjänstebostadsskyldiga, att tillhandahålla fullgoda tjänstebostäder utan att därför bli mera betungade än andra distrikt. Skoldistriktet skulle sålunda kunna påräkna ett så stort statsbidrag, att ränta och amortering på den del av byggnadskostnaderna, som icke täcktes av statsbidraget, samt driftkostnaderna skulle täckas av den för tjänstebostaden fastställda hyran. Detta syftemål bör enligt utskottets mening alltjämt i princip vara vägledande för statsbidragsavvägningen. Utskottets ställningstagande till det föreliggande förslaget påverkas emellertid av det förhållandet, att statsbidragsfrågans lösning liksom den av utskottet nyss förordade hyressättningen måste bli av provisorisk natur i avvaktan på de förslag, som relativt snart kan förväntas från såväl 1952 års tjänstebostadsutredning som allmänna statsbidragsutredningen. Från denna synpunkt finnes det enligt utskottets mening tillräckligt fog för departementschefens uppfattning, att statsbidraget under provisorietiden måste utmätas med en viss försiktighet, så att icke statsbidraget vid en slutlig reglering beträffande hyrorna eller av annat skäl framdeles visar sig ha blivit för stort. Utskottet anser sig i nuvarande läge kunna, dock endast såsom ett provisorium, godtaga departementschefens ståndpunkt, att statsbidragen icke nu bör utmätas så, att de täcker hela den del av tjänstebostadskostnaden, som ej täckes av hyrorna.

Mot bakgrunden av dessa synpunkter och med erinran om att förevarande statsbidrag inkluderar de eljest utgående allmänna bostadssubventionerna får utskottet beträffande statsbidragets utformning anföra följande.

Utskottet har icke funnit sig böra frånga departementschefens förslag om en höjning av statsbidragsbeloppen till 20 000 respektive 14 000 kronor, såvitt gäller tjänstebostäder i högre hyresgrupp än den lägsta. Vad däremot gäller tjänstebostäder i hyresgrupp I är det uppenbart, att en till-

lämpning av samma bidragsbelopp som för de högre hyresgrupperna i alltför otillräcklig grad minskar kommunandelen i kostnaderna, så länge den mot de verkliga byggnadskostnaderna och årskostnaderna numera icke svarende differensen i hyresnivån mellan hyresgrupp 1 och övriga hyresgrupper måste bibehållas. Utskottet har i det föregående på angivna skäl avstått från att nu förorda en hyreshöjning utöver vad departementschefen föreslagit. Det återstår då endast att överväga möjligheten av att — på sätt i motionerna I: 420 och II: 525 samt I: 434 och II: 534 förordats — ge ett tilläggsbidrag för hyresgrupp 1 för att tillrättalägga här avsedda missförhållande beträffande relationen mellan de årskostnader inom olika hyresgrupper, som tills vidare bör falla på kommunerna. Utskottet har därvid funnit sig böra biträda det i sistnämnda båda motioner framställda yrkandet, att i hyresgrupp 1 skall — utöver de av departementschefen föreslagna bidragsbeloppen å 20 000 kronor respektive 14 000 kronor — utgå tilläggsbidrag med 4 000 kronor för tjänstebostad för ordinarie lärare och med 2 000 kronor för annan lärare.

Enligt nu gällande bestämmelser får statsbidraget icke överstiga 40 procent av de styrkta byggnadskostnaderna. Departementschefen har föreslagit, att denna maximeringsregel skall gälla även i fortsättningen. Detta skulle innebära, att den generella förhöjningen av statsbidragsbeloppen till 20 000 och 14 000 kronor icke skulle kunna helt uttagas vid lägre byggnadskostnader än 50 000 respektive 35 000 kronor. Då det är angeläget att stimulera kommunerna att söka nedpressa byggnadskostnaderna anser utskottet sig böra tillstyrka, att i anslutning till vad i motionerna I: 434 och II: 534 samt II: 524 påyrkats maximeringen bestämmes till 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna. De av utskottet förordade tilläggsbidragen bör dock utgå utan hinder av maximeringsregeln.

Innebörden av utskottets ställningstaganden i statsbidragsfrågan i jämförelse med vad departementschefen förordat belyses av följande sammanställning. I denna har angivits storleken av den på kommunen fallande årskostnaden vid tillämpning av departementschefens förslag och utskottets förslag. De för exemplifieringen använda byggnadskostnaderna är dels de av bostadsstyrelsen i samband med sakkunnigutredningen beräknade kostnaderna (47 000 och 37 000 kronor) och dels, för större bostad, den genomsnittliga verkliga kostnaden under perioden sommaren 1951—sommaren 1953 (55 000 kronor; motsvarande siffra för mindre bostad är 38 000 kronor). För närvarande är närmare 99 procent av tjänstebostäderna belägna i hyresgrupp 1 och 2. Efter tätortsförteckningarnas införande torde tjänstebostadsskyldigheten inom hyresgrupp 3 komma att minska ännu mera och begränsas till ett fåtal orter inom norrlands- och skärgårdskommuner, där byggnadskostnaderna kan antagas ligga betydligt högre än de nyss angivna.

90 m² A-bostad

Byggnads- kostnad kr	Kommunens andel i årskostnaderna kr					
	Departementschefens förslag			Utskottets förslag		
	hyresgrupp 1	hyresgrupp 2	hyresgrupp 3	hyresgrupp 1	hyresgrupp 2	hyresgrupp 3
47 000	468	84	— 300	255	35	— 349
55 000	747	363	— 20	583	363	— 20

60 m² A-bostad

Byggnads- kostnad kr	Kommunens andel i årskostnaderna kr					
	Departementschefens förslag			Utskottets förslag		
	hyresgrupp 1	hyresgrupp 2	hyresgrupp 3	hyresgrupp 1	hyresgrupp 2	hyresgrupp 3
37 000	381	81	— 219	299	81	— 219

Med hänsyn till den betydande utgiftsökning för statsverket, som en retroaktiv tillämpning av statsbidragsförhöjningen skulle medföra, har utskottet icke ansett sig böra biträda de i motionerna I: 314 och II: 316 samt I: 420 och II: 525 därom gjorda yrkandena. Utskottet tillstyrker departementschefens förslag, att de höjda statsbidragsbeloppen skall gälla för de tjänstebostäder, beträffande vilka Kungl. Maj:t meddelar bidragsbeslut efter den 30 juni 1955.

Departementschefen har beträffande kostnadsberäkningarna framhållit, att det av finansiella skäl är motiverat att man tills vidare under de närmaste budgetåren icke överskrider den kostnadsram av 6 miljoner kronor för tjänstebostadsbidragen, som gällt sedan budgetåret 1953/54. Departementschefen har med utgångspunkt häri och med hänsyn till de av honom föreslagna statsbidragsbeloppen beräknat, att en kostnadsram av 6 miljoner kronor skulle medgiva ett årligt bidragsbeviljande för nybyggnad av drygt 180 större och 95 mindre bostäder. Med de av utskottet förordade tilläggsbidragen skulle bidragsramen behöva ökas till 6 750 000 kronor för att den årliga nybyggnationen skulle få den av departementschefen beräknade omfattningen. Utskottet har emellertid i avvaktan på utfallet av tätortsförteckningarnas upprättande och med hänsyn bland annat till den allmänna återhållsamhet, som kan förväntas på byggnadsmarknaden, icke funnit nödvändigt, att för nästa budgetår fastställas en större bidragsram än 6 miljoner kronor. Detta möjliggör beviljande av statsbidrag för nybyggnad av cirka 160 större och 80 mindre bostäder.

Utskottet avstyrker således bifall till de i motionerna I: 434 och II: 534 samt II: 524 gjorda yrkandena om en högre bidragsram för nästa budgetår.

Slutligen biträder utskottet Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag om en automatisk höjning av förslagsanslaget till Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder med 700 000 kronor till 5 500 000 kronor. Då utskottet i det föregående ställt sig avvisande till tanken på en retroaktiv tillämpning av statsbidragsförhöjningen, följer därav att utskottet avstyrker bifall till det i motionerna I: 314 och II: 316 gjorda yrkandet om medelsanvisning för nämnda ändamål.

Under åberopande av vad utskottet sålunda anfört och föreslagit, får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 420 och II: 525 samt I: 434 och II: 534, samtliga motioner såvitt här är i fråga, godkänna av utskottet förordade ändringar i fråga om skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder åt folkskolans lärare;

b) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1955 förordade ändringar i fråga om dels lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad, dels ock tjänstebostads beskaffenhet m. m. i vissa fall;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 420 och II: 525 samt I: 434 och II: 534, samtliga motioner såvitt här är i fråga, godkänna av departementschefen förordade ändringar i fråga om hyressättningen för folkskolans tjänstebostäder;

d) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 314 och II: 316, I: 420 och II: 525, I: 434 och II: 534 samt II: 524, samtliga motioner såvitt här är i fråga, godkänna av utskottet förordade ändringar i fråga om statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare;

e) i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 434 och II: 534 samt II: 524, samtliga motioner såvitt här är i fråga, medgiva, att under budgetåret 1955/56 må beviljas byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare med tillhoppa högst 6 000 000 kronor;

f) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 314 och II: 316, såvitt här är i fråga, till *Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder* för

budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 500 000 kronor;

II. att motionerna I: 420 och II: 525, såvitt de ej behandlats under I. a), c) och d) samt i den mån de ej i övrigt blivit tillgodosedda genom vad utskottet ovan anfört och hemställt, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionen I: 416, i den mån den ej blivit tillgodosedd genom vad utskottet ovan anfört och hemställt, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 3 maj 1955

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Ohlon, Iwar Andersson, Näsgård, Leander, Näsström, Hesselbom, Gustaf Andersson, Thun, Axel Andersson, Nils Theodor Larsson, Elfving, fröken Ranmark, herrar Arrhén och Jacobsson; samt

från andra kammaren: herrar Ward, Malmberg i Skövde, Bergström, Andersson i Malmö, Lindholm, Eriksson i Sandby, Åkerström, Hoppe, Staxäng, fröken Elmén, herrar Johansson i Mysinge, Birke, fröken Vinge och herr Svensson i Stenkyrka.

Reservation

av herr *Malmberg* i Skövde.